

**MAANPUOLUSTUS KUULUU KAIKILLE –
PARLAMENTAARISESSA ASEVELVOLLISUUS-
KESKUSTELUSSA ESIIN TULEVAT
SUKUPUOLI- JA TASA-ARVOKÄSITYKSET**

Sissi Puranen
Kandidaatintutkielma
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Sissi Puranen	
Työn nimi Maanpuolustus kuuluu kaikille – Parlamentaarisessa asevelvollisuuskeskustelussa esiin tulevat sukupuoli- ja tasa-arvokäsitykset	
Oppiaine Sosiologia	Työn tyyppi Kandidaatin tutkielma
Aika Kevät 2023	Sivumäärä 30
Ohjaaja Petri Ruuskanen	
Tiivistelmä <p>Tutkielma tarkastelee parlamentaarisen asevelvollisuuskeskustelun sukupuoli- ja tasa-arvokäsityksiä asevelvollisuuskomitean kehitystyön yhteydessä. Tutkielman teoreettisena lähtökohtana toimii sukupuolimykan käsite sekä Simone de Beauvoirin toiseuden teoria. Menetelmänä tässä tutkielmassa on Chaïm Perelmanin argumentaatiolähtöinen retorinen analyysi ja aineistona asevelvollisuuskomitean loppuraportti sekä sidosryhmälausunnot.</p> <p>Jokainen Suomen kansalainen on maanpuolustusvelvollinen, mutta vain miesikäluokkaa koskee asevelvollisuus. Asevelvollisuus ja -palvelus ovat itsessään yhä maskuliinisen tradition ohjaamia, vaikka naisten vapaaehtoinen asepalvelus on mahdollistanut naisten presenssin kyseisessä instituutiossa. Sukupuolineutraaliuden trendi on ohjannut puhumaan myös asevelvollisuudesta ja -palveluksesta niin, että sukupuolella ei ilmaista olevan väliä. Asevelvollisuus on kuitenkin vahvasti sukupuolittunut ilmiö, jossa paradoksaalisesti sukupuoli aiheuttaa niin toiseutta kuin toisinaan häipyä sukupuolimykästi keskustelusta.</p> <p>Keskeisenä havaintona on se, että tutkielman aineistossa korostuu asevelvollisuusjärjestelmän sukupuolitettu epätasa-arvo. Palveluksessa vallitseva epätasa-arvo häipyä keskusteluissa taustalle. Sukupuoli toimii aineistoina toimivissa lausunnoissa lähinnä tehokeinona, mutta asevelvollisuutta käsittelevä retoriikka itsessään on näennäisen sukupuolineutraalia eli sukupuolimykkää tai ilmentää naiseuden toiseutta suhteessa miessukupuoleen.</p>	
Asiasanat asevelvollisuus, sukupuoli, retoriikka, toiseus, sukupuolimykyys, tasa-arvo	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	1
2	NAISTEN OIKEUS, MIESTEN VELVOLLISUUS	3
	2.1 Naiset Puolustusvoimissa.....	3
	2.2 Asevelvollisuuden ja asepalveluksen tasa-arvo	5
	2.3 Naiseuden toiseus asevelvollisuuden vallitsevassa diskurssissa.....	9
3	MENETELMÄT.....	12
	3.1 Tutkimuskysymys ja aineisto.....	12
	3.2 Perelmanilainen retorinen analyysi	14
4	ANALYYSI.....	20
	4.1 Asevelvollisuusjärjestelmän tasa-arvo lausuntojen retoriikassa	20
	4.2 Unohtuuko palveluksen tasa-arvo?	23
	4.3 Asevelvollisuuskeskustelun sukupuolikäsitys	24
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA DISKUSSIO.....	28
	AINEISTOT.....	31
	LÄHTEET.....	34

1 JOHDANTO

Suomen perustuslaissa (11.6.1999/731) on määritelty, että jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan Suomen puolustamiseen tarvittaessa. Miehille maanpuolustusvelvollisuuteen sisältyy asevelvollisuus. Tämä miesten velvollisuus on naisille vuodesta 1995 lähtien ollut vapaaehtoisesti haettava oikeus. Naisten oikeus muuttuu velvollisuudeksi, kun palveluksen aloittamisesta on kulunut 30 päivää (Laki 13.4.2022/285). Asevelvollisuusjärjestelmän on itsessään nähty luovan yhteiskunnallista yhteenkuuluvuuden tunnetta (Jukarainen 2010, 198). Naisille ei kuitenkaan lähtökohtaisesti synny miesten kaltaista konkreettista sidosta maanpuolustukseen ja maanpuolustusvelvollisuuteen sukupuolittuneen asevelvollisuuden takia (Valtioneuvosto 2021, 68–69). Vain miehiä koskevaa asepalvelusta on kritisoitu ja esimerkiksi tasa-arvoasiain neuvottelukunnan miesjaosto pitää vain miehiä koskevaa yleistä asevelvollisuutta sukupuolten tasa-arvon kannalta ongelmallisena (Jokinen 2010, 129).

Asevelvollisuuden kehittämisestä sekä naisten maanpuolustuksesta on käyty aktiivisesti keskusteluita yhteiskunnassamme Suomen itsenäisyyden ajan. Asevelvollisuuden kehittämisen ympärille on asetettu parlamentaarisia asevelvollisuuskomiteoita muun muassa vuosina 1993, 2010 ja 2020 tutkimaan sitä, mihin suuntaan olemassa olevaa järjestelmää halutaan kehittää, keitä tämän järjestelmän tulisi velvoittaa ja kenelle osallistuminen puolestaan on oikeus. Käännekohtana voidaan pitää vuoden 1993 komitean *Naiset ja sotilaallinen maanpuolustus*-raporttia, jonka myötä vuodesta 1995 lähtien naisten vapaaehtoinen asepalvelus on ollut mahdollinen. (Hart & Tallberg 2020, 130–131.)

Asevelvollisuuskeskustelun taustalla vaikuttaa Puolustusvoimien tilanne ja sen tulevat kehityssuunnat. Miesikäluokat pienevät ja nuorten toimintakyky on vuosien saatossa laskenut, joten Puolustusvoimien suorituskyvyn ja riittävän reservin ylläpitämiseksi on koettu, että asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä on tarkasteltava uudelleen. Yhtenä vaihtoehtona on miesten määrän pienentyessä paikata tätä poistumaa ikäluokan naisilla. Naisten kohtaamat sosiaaliset ongelmat asepalveluksessa ovat kuitenkin yllämainittuja suhteessa miehiin (ks. Töllli 2018; Leinonen ym. 2020; Valtioneuvosto 2021). Se, kenet näemme soveltuvaksi asepalvelukseen, tai millaisia suuria kehityssuunnat haluamme

maanpuolustusvelvollisuuden suhteen tehdä, heijastuu suoraan niihin nuoriin, jotka suorittavat tai ovat suorittamatta jonkin näistä palveluksista. Tämän vuoksi naisten tilaa Puolustusvoimissa on mahdollista tutkia asevelvollisuuden ympärillä käytävän keskustelun avulla.

Puolustusvoimat on instituutiona traditionsa takia maskuliininen yhteisö, jossa naiset muodostavat organisaatiossa määrällisen vähemmistön. Vähemmistöaseman vuoksi naiset Puolustusvoimissa erottuvat yhä yhteisön normista. Yhteiskunnan tasa-arvokäsitykset ovat hiljalleen muuttuneet (ks. Valtioneuvosto 2017), mutta muutos ei ole vielä täysin ylettynyt käsityksiimme asevelvollisuudesta sekä armeijainstituutioon itsessään. Yhteiskuntamme ei kuitenkaan enää erottele yksilön kyvykkyyttä sukupuolen mukaan ja Puolustusvoimien on mukauduttava yhteiskunnan muutokseen, jotta se säilyttää uskottavuutensa kansalaisten silmissä.

Tässä tutkielmassa tarkastelen asevelvollisuuskeskustelussa ilmeneviä tasa-arvo- ja sukupuolikäsityksiä. Kandidaatintutkielmani lähtee liikkeelle avaamalla naisten aseman ja tilanteen Puolustusvoimissa. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan asevelvollisuuden tasa-arvoa ja Puolustusvoimissa tehtyä tasa-arvotyötä, sekä nostan esille, miten sukupuolta on tutkittu Puolustusvoimien ja asevelvollisuuden viitekehyksessä Suomessa. Rakennan tutkielman teoriapohjan Simone de Beauvoirin *Toinen Sukupuoli 1 & 2* (2009; 2011) teoksen sekä sukupuolimykan käsitteen varaan. Keskiössä on siis se, miten sukupuolesta argumentoidaan asevelvollisuuskeskustelussa, jos sukupuolen vaikutus nostetaan esille, ja toisaalta, miten sukupuoli vaikuttaa, vaikka se jätettäisiin mainitsematta. Huomio on siinä, kenen tasa-arvon puolesta asevelvollisuuskeskustelussa argumentoidaan ja millaisia tasa-arvoasetelmia keskustelun taustalla on. Tutkielmani metodologisena pohjana toimii Perelmanilainen retorinen analyysi. Retorisessa analyysissä keskityn asevelvollisuuskomitean sidosryhmien lausuntojen naisia tai sukupuolta käsittelevään argumentaatioon sekä näiden teemojen ympärillä ilmeneviin tasa-arvokäsityksiin. Päätän tutkielman kokoamalla muodostamani tulokset sekä pohtimalla oman tutkielmani merkitystä sekä tulevia mahdollisia aihepiirin tutkimuskohteita.

2 NAISTEN OIKEUS, MIESTEN VELVOLLISUUS

2.1 Naiset Puolustusvoimissa

Naisten vapaaehtoista asepalvelusta koskeva laki säädettiin vuonna 1995, ja kyseinen laki korvattiin uudella samannimisellä lailla vuonna 2022 (ks. Puolustusministeriö 2021). Naisten vapaaehtoista asepalvelusta on kehitetty viime vuosina muun muassa sähköistämällä hakulomake vuonna 2022 sekä aloittamalla joukko-osastoissa vapaaehtoisuuteen perustuva yhteistupakokeilu purkamaan naisten palveluksessa kohtaamia sosiaalisia ongelmia sekä parantamaan joukkojen yhteishenkeä sekä ryhmäkiinteyttä (ks. Tallberg & Rahikka 2021). Naisilla on mahdollisuus hakeutua miesten tavoin mihin tahansa palvelustehtäviin, sillä tehtävät jaetaan sukupuolen sijaan henkilökohtaisen soveltuvuuden mukaan (Valtioneuvosto 2021, 25).

Palvelukseen hakevien ja sen suorittavien naisten määrä on vakiintunut 2010-luvulla vuosittain noin reiluun tuhanteen naiseen. Puolustusvoimien arvion mukaan naisten lukumäärää voidaan kasvattaa nykyisestä noin 2000 naiseen vuodessa ilman mittavia koulutusjärjestelyiden tai infrastruktuurin muutoksia ja tämä on ilmaistu tavoitteelliseksi naisten määräksi asepalveluksessa (Valtioneuvosto 2021, 1). Puolustusvoimilla on resursseja kouluttaa vuosittain noin 24 000 varushenkilöä (Valtioneuvosto 2021, 1). Asepalveluksen aloitti vuonna 2021 yhteensä 23 454 henkilöä, joista naisia oli 1 189 (Puolustusvoimat 2022, 16). Puolustusvoimissa työskentelee noin 12 610 henkilöä sotilas- ja siviiliviroissa, joista 18,8 % on naisia (Puolustusvoimat 2022, 6–7). Naisista valtaosa, eli 1945 (45,3 % siviilien kokonaismäärästä), työskentelee siviiliviroissa ja naisaliupseereita on 238 (8 %), naisupseereita 84 (2,8 %), erikoisupseereita 17 (2,2 %), opistoupseereita 10 (0,9 %) ja sopimussotilaita 64 (16,9 %) (Puolustusvoimat 2022, taulukko 1.2.2).

Alkuperäinen laki 17.2.1995/194 Naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta päivitettiin asevelvollisuuden kehittämisen hankkeen yhteydessä vastaamaan paremmin Suomen perustuslain vaatimuksia sekä lakiin lisättiin alla luetellut muutostarpeet. Keskeisinä lain muutoksina on lyhentää naisten oikeutta keskeyttää aloitettu asepalvelus ilman seuraamuksia

45 päivästä 30 päivään nopeutuneen palvelusrytmin ja sekä Koulutus 2020 koulutusuudistuksen myötä, selkeyttää hallinnollisia menettelyitä, kuten tarkentaa ikähaarukkaa, jolloin palveluksen voi aloittaa, sekä nostaa lakiin aiemmin säädöksinä olleet pykälät koskien varusrahaa, valintatilaisuuksia sekä raskautta. Lain uudistus mahdollistaa sen, että naisten valintatilaisuudet voidaan jatkossa järjestää samassa rytmissä kuin miesten kutsunnat. (Puolustusministeriö 2021.)

Asevelvollisuuden haasteina ovat tällä hetkellä pienenevät ikäluokat, sekä kasvavat toimintakyvyn rajoitteet palveluksen aloittamiselle ja sen loppuun suorittamiselle (Puolustusministeriö 2022; ks. myös Puolustusvoimat 2022, 20–23). Varusmiespalveluksen suorittaneiden osuus ikäluokasta on viime vuosina laskenut: kun viisi vuotta sitten vuonna 2017 varusmiespalveluksen suoritti 74 % ikäluokan miehistä, vuonna 2021 suorittaneiden osuus oli pudonnut 66 prosenttiin. Lasku on johtunut erilaisten terveydentilan vuoksi vapautettujen lukumäärän kasvamisesta. Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt ovat merkittävä taustatekijä sille, että palvelukseen määrätty henkilö ei kykene suorittamaan palvelusta. (Valtioneuvosto 2021, 28–33.)

Jotta Suomella säilyisi sotilaallisen maanpuolustuksen näkökulmasta riittävä ja kyvykäs reservi, Puolustusministeriö (2022) esittää ratkaisuksi viranomaisyhteistyötä nuorten hyvinvoinnin ja toimintakyvyn parantamiseksi sekä vapaaehtoisten naisten määrän lisäämistä. Valtioneuvoston (2021, 103) asevelvollisuuskomitean mukaan: ”Naisten määrän lisääminen laajentaa rekrytointipohjaa Puolustusvoimien eri tehtäviin ja edistää myös tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta”. Naisia tarvitaan myös entistä enemmän kriisinhallintatehtäviin, sillä rauhanturvaamisoperaatioihin linkittyy tehtäviä, joissa naissukupuolesta on joukolle etua. Yhdistyneet Kansakunnat on linjannut vuonna 2000 päätöslauselman 1325, joka ilmaisee, että rauhanturvaoperaatioissa sekä rauhansopimuksissa on huomioitava sukupuolinäkökulma paremmin (Ulkoministeriö 2012). Jauholan (2010, 257) mukaan YK päätöslauselma 1325 kytkeytyy valtion, ja sittemmin Puolustusvoimien, tekemään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön ja sen käynnistymiseen olennaisesti. YK:n päätöslauselma toi omalta osaltaan sukupuolen huomionarvoiseksi asiaksi maanpuolustuksen ja rauhanturvaamisenkin saralla.

Vapaaehtoisten naisten valintatilaisuuksia sekä terveystarkastuksia ollaan siirtämässä samaan rytmiin miesten kanssa, minkä toivotaan lisäävän nuorten tietoutta kokonaisturvallisuudesta sekä valmiutta täyttää laissa määritelty maanpuolustusvelvollisuus (Puolustusministeriö 2022). Naisten valintatilaisuuden ja miesten kutsuntojen yhdistämistä pilotoidaan syksyllä 2024 (Puolustusvoimat 2023). Puolustusministeri Savola on esittänyt tammikussa 2023, että kutsunnat voitaisiin laajentaa koskemaan myös ikäluokan naisia jo vuonna 2025 (ks. Savola 2023; Yle 2023). Kutsuntarytmin yhtenäistäminen nähdään toimenä, joka voi entisestään innostaa naisia suorittamaan asepalvelusta.

2.2 Asevelvollisuuden ja asepalveluksen tasa-arvo

Maanpuolustustyö on yhteiskunnassa nähty perinteisesti maskuliinisena toimena. Yhteiskunnan turvallisuuden ylläpitämiseen liitetyt työtehtävät ovat suomalaisessa yhteiskunnassa monella tapaa sukupuolittuneita (Hart & Tallberg 2020) ja Puolustusvoimien voidaan todeta suoraan olevan selkeän segregoitunut organisaatio (Talola & Syrjä 2010, 47–62), joka perustuu hierarkiaan sekä käskyihin (Janatuinen 2010, 39). Asevelvollisuusjärjestelmä jatkaa tätä maskuliinista traditiota.

Maanpuolustuksen ja sotilasinstituution maskuliinisuudesta ja miehisestä traditiosta huolimatta Kourin (2022) mukaan Puolustusvoimat on viime vuosina alkanut rakentamaan sukupuolineutraaliuden diskurssia toimintansa ympärille. Sukupuolineutraaliuden korostaminen ja tätä seuraava maskuliinisuuden neutralisoiminen ja normalisoituminen näkyy myös laajemmin suomalaisessa yhteiskunnassa (Julkunen 2010, 282–283) sekä asevelvollisuutta koskevassa keskustelussa. Maskuliinisuuden normalisoinnissa ja neutralisoinnissa on kyse maskuliinisuuden esittämisenä tavallisimpana asiatilana. Suomessa ei nykyään puhuta suorasanaisesti naisten ja miesten soveltuvuudesta tiettyihin tehtävämikkeisiin tai aloille, mutta ammattialat ovat usein silti jakautuneet miesvaltaisiin tai naisvaltaisiin (Hart & Tallberg 2020, 135). Kriittinen miestutkimus osoittaa, että maskuliininen ja miesenemmistöinen yhteisö voi näyttäytyä sitä sukupuolineutraalimpana, mitä suurempi miesten osuus yhteisöstä on (Hearn 2005). Miesvaltainen yhteisö tai organisaatio voi näyttäytyä asianomaisille sukupuolineutraalina, sillä sukupuolen tuottamia eroja ei tarvitse tunnistaa tai tiedostaa joukon ollessa homogeeninen sukupuolen suhteen (Hearn 2005, 186).

Puhuttaessa miesten ja naisten sosiaalisen tilan ja kohtelun eroavaisuuksista, on olennaista myös määrittellä se, mitä tarkoitamme tasa-arvolla. Tasa-arvolla tarkoitetaan sellaista yksilöiden kohtelua, joka ei perustu sosiaalisesti ja kulttuurisesti tuotettuihin eroihin, kuten sukupuoleen ja tästä johdettuun erotteluun (Huhta ym. 2006, 28–32). Tasa-arvoisessa tilanteessa yksilöillä on yhtäläiset mahdollisuudet toimia ja tulla kohdatuksi ilman, että yksilön ominaisuudet itsessään vaikuttavat tai rajoittavat yksilöä (Huhta ym. 2006, 31). Tässä tutkielmassa määrittelen sukupuolten välisen tasa-arvon niin, että yksilöiden sukupuolen ei tule aiheuttaa yksilölle haittaa tai asettaa henkilöitä eriarvoiseen asemaan.

Asevelvollisuutta ja asepalvelusta tutkittaessa tasa-arvo jakautuu kahteen osittain lomittaiseen ja risteävään tasoon: palveluksen tasa-arvoon ja asevelvollisuusjärjestelmän tasa-arvoon. Palveluksen tasa-arvossa on kyse siitä, miten yksilöt sosiaalisesti kohdataan palveluksen aikana. Palveluksen tasa-arvo vaikuttaa erityisesti niihin yksilöihin, jotka eivät sopeudu täysin yhteisön vallitseviin normeihin, kun taas järjestelmän tasa-arvo käsittää epätasa-arvon elementtejä siitä, ketkä ikäluokasta ovat velvoitettuja ja ketkä eivät. Palveluksen tasa-arvoa voi tarkastella tutustumalla Puolustusvoimien tekemään tasa-arvotyöhön ja palveluksen käytännön järjestelyihin. Järjestelmän tasa-arvoa tutkittaessa huomio kohdistuu asevelvollisuusjärjestelmään itsessään sekä siihen, miten se on koottu. Tällöin tasa-arvokysymys koskee sitä, onko järjestelmä asettanut sukupuolten osalta yhtäläiset mahdollisuudet ja vaatimukset.

Suomalainen asevelvollisuusjärjestelmä on sukupuolitettu jo lainsäädännön osalta (ks. Asevelvollisuuslaki 28.12.2007/1438; Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta 13.4.2022/285): naisille asepalveluksen suorittaminen on vapaaehtoisuuteen perustuva oikeus miesten ollessa asevelvollisia. Juridiselta sukupuoleltaan olevan miehen tulee suorittaa joko asepalvelus tai siviilipalvelus ellei häntä ole vapautettu palveluksesta. Osa miehistä valitsee totaalikieltäytymisen, joka nykyjärjestelmän puitteissa johtaa vankeusrangaistukseen (Kosonen 2019, 11). Se, pidetäänkö asevelvollisuusjärjestelmää epätasa-arvoisena, riippuu siitä, miten näemme naisten yhteiskunnallisen aseman suhteessa miehiin. Järjestelmän on kritisoitu olevan epäoikeudenmukainen (ks. esim. Jokinen 2010, 127), sillä se hidastaa miesten opiskeluiden aloittamista ja urakehitystä suhteessa naisiin.

Naiset ovat osallistuneet maanpuolustukseen ja siihen liittyvään työhön vapaaehtoisesti jo pitkään (Hart & Tallberg 2020, 130). Maanpuolustus kuuluu kaikille ja asevelvollisuus on yksi tapa täyttää perustuslain tarkoittama maanpuolustusvelvollisuus (Puolustusministeriö 2020a). Maanpuolustusvelvollisuus ja siihen suhtautuminen linkittyy kansalaisten maanpuolustustahtoon, joka Puolustusministeriön (2020a) mukaan on yhteydessä yhteiskunnalliseen muutokseen ja yhteiskunnan vallitseviin käsityksiin yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta. Maanpuolustustahto ei ole sidoksissa asepalveluksen suorittamiseen, vaan yksilön käsitykseen häntä koskevasta maanpuolustusvelvollisuudesta (ks. Kosonen, Puustinen & Tallberg 2019). Asevelvollisuusjärjestelmän kehittäminen vastaamaan paremmin kansalaisten näkemyksiä nähdään vahvistavan yhteiskunnan maanpuolustustahtoa ja yhdenvertaisuutta (Puolustusministeriö 2022). Nuoret suhtautuvat keskimäärin nykyiseen palvelusjärjestelmään vanhempia ikäluokkia uudistusmielisemmin ja valta-osa vuoden 2010 Nuorisobarometriin vastanneista nuorista pitää vain miehiä koskevaa asepalvelusta epäoikeudenmukaisena (Jukarainen 2010, 199–201).

Puolustusvoimien tasa-arvotyön voidaan jossain määrin nähdä käynnistyneen, tai vähintään tehostuneen, vuonna 2005 uuden yhdenvertaisuuslain säätämisen myötä, josta lähtien jokaisen viranomaisorganisaation on täytynyt laatia yhdenvertaisuussuunnitelma (Janatuinen 2010, 39–46). Kyseisen instituution tasa-arvotyö toteutuu pitkälti erilaisten aihetta koskevien käskyjen kautta, jotka koetaan välttämättömiksi, mutta ei pelkästään riittäviksi toimiksi aidon tasa- ja yhdenvertaisuuden toteutumiseksi (Janatuinen 2010, 39–46).

Palveluksen tasa-arvo vaikuttaa niin varusmiespalvelusta suorittavien kuin palkatun henkilöstön tasolla. Puolustusvoimat arvioi organisaation tasa-arvoa ja sen toteutumista muun muassa palkatun henkilökunnan työilmapiirikyselyiden tulosten avulla (Puolustusvoimat 2022, 24–25) sekä varusmiesten palveluksen loppukyselyiden datan perusteella. Palkatun henkilöstön kokemukset henkilöstötilinpäätöksessä ovat sukupuolittuneita: naiset olivat kokeneet kiusaamista ja sukupuolista häirintää enemmän kuin miehet. Miesten vastausten keskiarvo sukupuolten välisestä tasa-arvosta oli 4,6 (n=7996) ja naisten puolestaan 4,0 (n=1860). Epätasa-arvoa koettiin sukupuolten välillä, mutta myös henkilöstöryhmien, sotilas- ja siviilivirkojen, välillä. (Puolustusvoimat 2022, 24–25.) Naisten häirintä- ja kiusaamiskokemukset ovat yliedustettuja aseellisessa palveluksessa suhteessa miehiin: sukupuolista häirintää oli kokenut 26 % naisista ja 3 % miehistä, kun taas naisista 30 % oli

kokenut kiusaamista palveluksen aikana miesten vastaavan lukeman ollessa 17 %. Saapumiserille 1/15–2/20 tehtyjen loppukyselyiden perusteella 37,4 % naisista koki, että sukupuolesta on haittaa asepalveluksessa, kun miesten vastaava luku oli 4,7 %. (Valtioneuvosto 2021, 62–63.; ks. Tölli 2018)

Naisten kohtaamat sosiaaliset ongelmat ovat tällä hetkellä yliedustettuja ja naisten palveluksen tasa-arvossa on kehitettävää. Palveluksessa ilmeneviä sosiaalisia ongelmia on pyritty purkamaan ja palveluksessa olevien tasa-arvoa parantamaan muun muassa yhteistupakokeilulla (ks. Tallberg & Rahikka 2021) sekä pitämällä asepalvelusta suorittaville kiusaamisen ja simputtamisen vastaisia tasa-arvo-oppitunteja (Janatuinen 2010, 39–46). Puolustusvoimien tekemää tasa-arvotyötä ja monimuotoisuushankkeita on kritisoitu mielikuvamarkkinoinniksi, jonka pääsanomana on painottaa yhteiskunnalle kansallisen armeijan tasa-arvoisuutta, vaikka se ei käytännössä toteutuisi (Rohima Mylläri & Terävä 2010, 170).

Puolustusvoimat kiinnitti huomiota tasa-arvokysymyksiin vasta valtakunnallisen lain tähän velvoittaessa. Sukupuolineutraaliksi esitetystä organisaatiossa sukupuolittuneiden ilmiöiden ja ongelmien esiin nostamisen onkin usein hankalaa (Jukarainen & Terävä 2010, 273–281). Huhta ym. (2006, 28) toteaa, että: ”Sukupuolineutraaliudella tarkoitetaan asennetta, jonka mukaan sukupuolella ei ole merkitystä”.

Sukupuolineutraalilta vaikuttavaa instituutiota tai järjestelmää voidaankin luonnehtia sukupuolimykan käsitteen avulla. Sukupuolimykällä tarkoitetaan sitä, kun sukupuolten eroja tai tarpeita ei tunnisteta tai huomioida ja esioletuksena on se, että tasa-arvo-ongelmia ei ole (Jukarainen 2010, 197–204). Miesvaltaisissa organisaatioissa sukupuolimykkyys on johtanut maskuliinisen ideaalin soveltamiseen (ks. Kouri 2022), jolloin eri sukupuolen edustajien välisiä eroja ei huomioida, mutta saman sukupuolen sisäisiä eroja kyllä (Jukarainen & Terävä 2010). Tasa-arvon on siis mahdollista toteutua tällaisessa tilanteessa vain organisaatiossa normina toimivan sukupuolen osalta eikä molempien juridisten sukupuolten osalta.

Jukaraisen ja Terävän (2010) mukaan sukupuolimykkyys purkamisessa toimii vain yhteisön sukupuolijakauman tasaaminen. Tasa-arvotyö ei voi olla tosiasiallisesti sukupuolineutraalia niin kauan, kun jokin sukupuoli muodostaa organisaatiossa enemmistön ja toinen vähemmistön

(Jukarainen & Terävä 2010, 273). Tämä sukupuolineutraaliuden diskurssin purkaminen ei tarkoita sukupuolten välisten erojen korostamista tai saman sukupuolen tasapäistämistä, vaan henkilöiden samanarvoisuuden luomista heidän ominaisuuksistaan huolimatta (Jukarainen & Terävä 2010, 277).

Sukupuolimykyys voi näkyä organisaation lisäksi myös järjestelmässä itsessään. Keränen (1993) mukaan esimerkiksi neutraalina näyttäytyvät tieteenalat voivat tosiasiaissa sisältää sukupuolitettuja diskursseja. Sukupuolettoman tiedon kätkeytyä sukupuolisuus tulee tuoda esille esimerkiksi tunnustamalla vallitseva sukupuolitettu ideaali, organisaation maskuliininen ideaali ja esioletus sekä tehdä sukupuoli näkyväksi tekemättä sukupuolesta kuitenkaan ongelmaa (Keränen 1993). Näin sukupuolimykan käsite soveltuu kaikkiin sellaisten alojen, ilmiöiden ja kokonaisuuksien tutkimiseen, jotka toiminnassaan häivyttävät sukupuolen merkityksen tilanteessa, jossa sillä yhä on merkitystä eikä tasa-arvo täysin toteudu.

2.3 Naiseuden toiseus asevelvollisuuden vallitsevassa diskurssissa

Sukupuolentutkimuksessa (ks. esim. Butler 1990; Jauhola 2010) on nostettu esiin se, että naiseus koetaan toisinaan hankalaksi ja nainen itsessään *hankalaksi* sukupuoleksi. Hankaluuteen linkitetään naiselliseksi koettuja piirteitä, kuten tunteellisuus ja herkkyyys. Taustaoletus naiseudesta voi vaikuttaa siihen, miten heidät kohdataan (Beuvoir 2009, 10; ks. Kouri 2022). Sukupuolen häivyttämisen ja sukupuolimykyiden taustalla voi näin olla tarve välttää naissukupuolen aiheuttama oletettu kitka.

Simone de Beauvoir on *Toinen sukupuoli* (ensimmäinen osa on suomennettu 2009, toinen osa 2011) teoksessaan syventynyt siihen, miten miessukupuoli on historian saatossa luonut naisista eräänlaista myyttiä, joka on muovannut naisten sosiaalisen ja kulttuurisen aseman sellaiseksi, jona sen tunnemme yhteiskunnassa. Beauvoirin (2011, 9–11) ajatukset on teorian ajattomuuden sekä klassikkoaseman vuoksi aika- ja paikkakontekstin avulla sovellettavissa koskemaan erilaisia nyky-yhteiskunnankin tilanteita. Toiseuden teoria kiteytyy siihen, että naiseus määritellään aina miehuuden kautta ja mies sekä miehuus itsessään ovat normi (2009, 11, 40–47). Myytin avulla mies ja miehuus näyttäytyy yhteiskunnassa neutraalina asioiden perusoletuksena kun taas nainen ja naiseus välittyy yhteiskunnassa suhteessa miehiin (2009,

42), jolloin nainen yhteiskunnassa tulee nähdyksi ensisijaisesti juuri naisena, mutta samassa yhteiskunnassa mies voi tulla sukupuolensa sijaan nähdyksi myös itsenään. Naisten sukupuolittaminen miesten ollessa näennäisen sukupuolineutraaleita on Beauvoirille (2009, 43) juuri naiseuden toiseutta. Naisen ollessa tällä tavalla sukupuolitettu, toinen, hän tulee nähdyksi vain sukupuolensa edustajana (Beauvoir 2009, 43). Feministisen tutkimuksen lisäksi myös kriittinen miestutkimus (ks. Hearn 2005) tutkii sitä, miten miehet lähtökohtaisesti esitetään sukupuolettomina ja naiset sukupuolitettuina.

Miehuuden ollessa asioiden oletettu perusta, siitä muodostuu Beauvoirin (2009/2011) mukaan myös normi ja asioiden perusoletus. Maskuliinisissa instituutioissa, kuten Puolustusvoimissa, sukupuolen merkitys on hyvin näkyvä ja sotilasorganisaatioissa mies on normi naisen ollessa väistämättä määrällisen vähemmistön edustajana tästä normista erottuva. Suvi Kouri esittää väitöskirjassaan *Suomalainen upseeri murroksessa* (2022), että naisupseerin on aina väistämättä mukautettava omaa sukupuoli-identiteettiään sopeutuakseen maskuliiniseen sotilasyhteisöön. Sotilaan maskuliinisen ideaalin rinnalle on syntynyt naispuolisten ammattisotilaiden luoma naissotilaan ideaali, jonka avulla sotilasvirassa toimivat naiset pyrkivät sopeutumaan sotilasyhteisöön häivyttämällä omaa sukupuoltaan passiivisilla sekä aktiivisilla teoilla, rakentamalla eroja toisiin naisiin sekä purkamalla maskuliinisia normeja korostamalla omaa naisellisuuttaan (Kouri 2022). Yksilö Kourin mukaan (2021) voi pyrkiä muuttamaan yhteisöä tai sen toimintamalleja mikropoliittisen vastustuksen avulla, jolloin yksilö ei ota annettua ideaalia annettuna, vaan haastaa sen toimimalla poikkeavasti. Tämä mikropoliittinen vastustaminen sotilasyhteisössä koskee tyypillisesti naisia ja niitä miehiä, jotka eivät täysin mahdu sotilaan maskuliiniseen ideaaliin.

Kourin (2022; 2017) tulokset osoittavat sen, että naisen on sotilasvirassa joko harjoitettava maskuliinisuuksia jollakin tavalla tai valjastettava oma naiseus voimavaraksi. Kourin tutkimus sotilaan maskuliininen ideaali ja tämän rinnalle syntynyt naissotilaan ideaali on esimerkki siitä, miten sukupuolella on nykyisessä yhteiskunnassa yhä merkitystä, vaikka instituutio ilmoittaisikin, että vain yksilön omalla kyvykkyydellä on merkitystä. Myös Beauvoirin toiseuden teoria (2011, 622) sisältää ajatuksen siitä, että mikäli nainen pyrkii eroon yhteiskunnan hänelle antamasta roolista, objektina olemisesta, kohti aktiivista subjektiviteettia, joutuu hän yleensä jossain määrin kieltämään oman sukupuolensa. Sotilaan maskuliininen

ideaali ilmentää tätä samaa kahtiajakoa : jotta nainen sopeutuu sotilasorganisaatioon, hänen on mukautettava omaa olemistaan.

Jukaraisen (2010, 202) mukaan asepalveluksen kokeneet naiset kokevat ristiriita heiltä odotetun naisellisuuden ja heidän itse kokemansa naiseuden kesken, sillä yhteiskunnan paine ohjaa heitä esiintymään miehekkäämpänä kuin he haluaisivat. Jokisen (2000, 124–128) mukaan maskuliinisen ideaalin takana on miessukupuoleen liitetyt sukupuolitetut representaatiot, jotka luovat ja toisintavat vallalla olevaa sotilaallista diskurssia. Beauvoir (2009, 437) toteaa, että toiseuden myytin mukaisessa yhteiskunnassa nainen pystyy olemaan nainen vasta hyväksyessään sukupuolellisen toiseutensa, sillä todellinen naiseus ei voi olla määriteltävissä suhteessa miehiin, jolloin myytin mukaisessa yhteiskunnassa elävä nainen on aina toinen. Puolustusvoimien kaltaisessa yhteisössä sukupuolen esittäminen sukupuolimykästi neutraalina – kuin sillä ei olisi väliä – ylläpitää Beauvoirin (2009, 11) miehuuden normia. Maskuliinisuuden normalisoiminen on tällöin beauvoirilaisittain juurikin naiseuden toiseutta, mikäli miehuuden neutraaliutta ei kyseenalaisteta ja tunnisteta. Todellinen sukupuolineutraalius olisikin mahdollista vasta, kun sukupuolen vaikutus tunnistetaan ja sen vaikutus huomioidaan (ks. Beauvoir 2009, 45; Beauvoir 2011, 666).

Beauvoir ei kiellä teoriassaan sukupuolten välisiä eroja, vaan painottaa sitä, että molemmilla sukupuolilla tulisi olla sukupuolestaan huolimatta yhtäläiset mahdollisuudet toimia aktiivisena subjektina (2011, 11, 680). Beauvoirin toiseuden teorian avulla voin tutkielmassani tutkia, näyttäytyykö nainen asevelvollisuuden kehittämisen argumentaatioissa miehiin verrattuna *toisena* ja miten naisten sukupuoli vaikuttaa siihen argumentaatioon, jota heistä esitetään. Toiseuden teorian avulla sukupuolen merkitys on mahdollista saada aineistosta näkyväksi.

3 MENETELMÄT

3.1 Tutkimuskysymys ja aineisto

Tutkielmassa tarkastelen yleisen asevelvollisuuden kehittämistä käsittelevään keskusteluun liitettyjä tasa-arvo- ja sukupuolikäsityksiä. Tutkimuskysymykseni on, millaisia näkyvillä olevia sekä piileviä argumentteja tasa-arvoon liitetään asevelvollisuuden kehittämisen ympärillä käytävässä keskustelussa. Tutkimuskysymyksieni avulla pystyn kartoittamaan asevelvollisuuteen sukupuolitettuihin ja retorisesti liitettyihin argumentteihin, joilla eri sidosryhmät sekä asevelvollisuuskomitea itsessään perustelevat omaa kantaansa.

Aineistona toimii Valtioneuvoston alaisen asevelvollisuuskomitean loppuraportti sekä komitean selvitystyön tueksi annetut 21 sidosryhmälausuntoa. Tällaiset parlamentaariset komiteat ovat itsenäisiä monijäsenisiä valmisteluelimiä, joiden tehtävänä on tiedon keräämisen lisäksi valmistella perusteltu esitys siitä, miten käsiteltävänä olevaa aihetta tulisi kehittää sekä tarvittaessa valmistella lakiesitys (Hart & Tallberg 2020, 131). Asevelvollisuuskomitean työn reunaehtona on toiminut komitealle asetettu vaatimus tuottaa sotilaalliselle maanpuolustukselle operatiivista lisäarvoa sekä tukea kansalaisten maanpuolustustahdon ja yhdenvertaisuuden vahvistamista (Puolustusministeriö 2022; ks. myös Puolustusministeriö 2020a).

Puolustusministeriö (2020a) on asettanut komitean tehtäviksi laatia kuvauksen maanpuolustusvelvollisuuden, asevelvollisuuden (ml. siviilipalvelus) ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen nykytilasta sekä selvittää asevelvollisuuden (ml. siviilipalvelus) ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen kehittämistarpeita. Lisäksi komitean tehtävänä on pohtia nykyisen asevelvollisuusjärjestelmän merkitystä kokonaisturvallisuudelle, tarkastella nuorten maanpuolustustietämyksen tilaa, selvittää kutsuntojen kehittämismahdollisuuksia sekä kansalaispalveluksen toteuttamiskelpoisuutta (Puolustusministeriö 2020a).

Asevelvollisuuskomitea on lähettänyt lausuntopyynnön 25 sidosryhmälle kartoittaakseen sidosryhmien näkemyksiä komitean selvitystyöhön liittyen. Lausuntoja komitealle toimitettiin 21 ja niitä antoivat Rauhanliitto, Amnesty International Suomi, Turvallisuuskomitean sihteeristö, Kadettikunta, Suomen pelastusalan keskusjärjestö, Naisten valmiusliitto, Diabetesliitto, Tasa-

arvovaltuutettu, Maanpuolustuskoulutusyhdistys, Päälystöliitto, Reserviupseeriliitto, Reserviläisliitto, Upseeriliitto, Suomen sosiaali ja terveys ry (SOSTE ry), Pelastuslaitoksen kumppanuusverkosto, Kuntaliitto, Aseistakieltytyjien liitto, Sadankomitea, Allianssi, Varusmiesliitto sekä Elisabeth Rehn Bank Of Ideas- kehitysryhmä. Ihmisoikeusliitto, Maanpuolustuskiltojen liitto, Rauhankasvatusinstituutti ja Suomen Rauhanpuolustajat eivät vastanneet lausuntopyyntöön. Lausuntopyynnössä sidosryhmiä on pyydetty käsittelemään maanpuolustusvelvollisuuden, asevelvollisuuden (ml. siviilipalvelus) ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen nykytilan vahvuuksia ja heikkouksia sekä kehittämistarpeita huomioiden hallitusohjelman reunaehdot, jotka ovat maanpuolustusvelvollisuuden täyttäminen, maanpuolustustahdon ylläpitäminen ja kansalaisten yhdenvertaisuuden vahvistaminen (ks. Puolustusministeriö 2020b). Aineistonani toimivat lausunnot edustavat yhteiskunnallisesti hyvin erilaisia järjestöjä sekä liittoja, joten tutkimukseni hypoteesina on, että eri lausunnot suhtautuvat maanpuolustukseen, asevelvollisuuteen ja nykyiseen asevelvollisuusjärjestelmään sekä sen kehitystarpeisiin hyvin eri tavoilla.

Asevelvollisuuskomitean hanke on tullut päätökseen marraskuussa 2021. Komitea on loppuraportissaan ottanut kantaa asettamismuistion käskyn mukaisesti nykytilan arvioinnin lisäksi asevelvollisuuden ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen kehittämistarpeisiin, siviilipalveluksen kehittämiseen kokonaisturvallisuuden toimintamallin tarpeisiin, kutsuntajärjestelmän kehittämiseen, yleisen koulutusjärjestelmän maanpuolustietämyksen tilaan, kansalaispalveluksen toteuttamismahdollisuuksiin sekä vapaaehtoisen varautumisen kehittämiseen. Komitean ehdottamat tavoitetilat voivat toimia perustana myöhemmälle päätöksenteolle sekä toimeenpano-ohjelmalle (ks. Puolustusministeriö 2020a). Komitean loppuraportin retoriikkaa käsitellään tarkemmin tulososiossa. Komitean keskeiset suositukset sekä kehitysehdotukset on esitelty seuraavassa kappaleessa.

Komitea pitää asevelvollisuuden nykytilaa Suomen puolustuskyvyn kannalta riittävänä. Mietinnössä komitea esittää, että kutsunnat laajennettaisiin koskemaan koko ikäluokkaa sukupuolesta riippumatta (Valtioneuvosto 2021). Kutsuntojen laajentaminen kasvattaisi kansalaisten tietämystä maanpuolustukseen sekä valtion kokonaisturvallisuuteen liittyvistä seikoista ja voi lisätä palveluksen aloittavien määrää tietämyksen lisääntyessä (Valtioneuvosto 2021, 84–86). Nuorten maanpuolustussuhteen kehittäminen koulutusjärjestelmän ja kutsuntojen laajentamisen avulla nähdään Suomen kokonaisturvallisuuden kannalta hyvänä

toimena (ks. Valtioneuvosto 2021, 101–102). Komitea pitää perusteltuna myös siviilipalveluksen avaamista vapaaehtoisille naisille ja näkee tämän parantavan naisten mahdollisuuksia osallistua maanpuolustustyöhön (Valtioneuvosto 2021, 83). Komitea ei näe kansalaispalvelusta tällä hetkellä toteuttamiskelpoisena (Valtioneuvosto 2021, 101). Lopputulemassaan komitea myös ilmaisee tarpeen tarkastella palveluksen suorittamista aktiivisesti yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon näkökulmasta (ks. Valtioneuvosto 2021, 103). Komitean työtä on jatkettu asettamalla uusi työryhmä jatkoselvittämään kutsuntojen laajentamista koskemaan myös ikäluokan naisia (Puolustusministeriö 2022).

Olen rajannut aineiston ulkopuolelle ne kohdat lausunnoista, jossa käsitellään pelkästään miesten asepalvelusta ilman viittausta tai risteävyyttä naisten asepalveluksen kanssa eli miesten palvelusta suhteessa muiden miesten palvelukseen. Tämä kattaa pääosin sellaisia kohtia lausunnosta sekä komitean mietinnöstä, joissa käsitellään siviilipalvelusta, totaaliikieltäytymistä, asevelvollisuusjärjestelmän alasajamista tai asevelvollisuusjärjestelmän rakennetta. Aineisto on rajattu koskemaan niitä kohtia sidosryhmälausunnoista sekä mietinnöstä, jotka jollain tavalla käsittelevät naisten asepalvelusta tai jättävät argumentaation sukupuolittamatta olettamalla asian olevan sukupuolineutraalia silloin kun se sitä ei ole.

3.2 Perelmanilainen retorinen analyysi

Jälkistrukturalistiset teoriat nostavat esille ja painottavat sitä, että kieli itsessään toimii todellisuutta rakentavana sekä muokkaavana tekijänä. Voidaan puhua esimerkiksi kielellisestä käänteestä (ks. Palonen & Summa 1996, 7). Tämän kielellisen käänteen myötä, voimme olettaa, että tutkimalla kieltä, tutkimme sitä, miten todellisuus representoituu ja miten tämä koettu todellisuus halutaan kuvata. Kielen poliittisuus ja politiikan kielellisyys ovat kietoutuneet toisiinsa (Palonen & Summa 1996, 13). Se, miten sanansa valitsee ja millaista retoriikkaa käyttää, on siis merkittävää. Retoriikka, esimerkiksi politiikassa käytettynä, pyrkii luomaan kuulijassa tietynlaisia mielikuvia ja vaikuttamaan puhujan haluamalla tavalla. Retoriikan avulla voidaan paljastaa puhujan tekstiin konstruoima interaktiokonteksti eli haluttu vuorovaikutussuhde sekä vaikutus (Alasuutari 2011, 157). Sellaiset kielelliset esitykset, jotka tähtäävät vakuuttamiseen tai suostutteluun ovat yleisöstä ja käsiteltävästä asiasta riippumatta uuden retorisen näkemyksen mukaan retoriikkaa (Perelman 1996, 12). Uutta retoriikkaa on siis

juuri se ajatus, että kaikki kielelliset konstruktiot ovat jollain tavalla retorisia oli tämä vaikuttaminen tarkoitettua tai ei (Alasuutari 2011, 164).

Tutkielman menetelmänä toimii retorinen analyysi pohjautuen Chaïm Perelmanin *Retoriikan valtakunta* -teokseen (suomennos 1996, alkuperäinen 1977) sekä Perelmanin tuotannon innoittamiin artikkeleihin Kari Palosen ja Hilkka Summan toimittamassa *Pelkkää retoriikkaa* (1996) -teoksessa. Retorinen analyysi tutkii argumenttien ja argumentaation lisäksi myös itse tekstin luomaa kokonaisvaikutelmaa, sen erilaisia vaikutuskeinoja ja taustalla vaikuttavia sosiaalisia yhteyksiä, kuten diskursseja. Argumentaatiotilanteessa on kyse aina jonkinasteisesta konfliktista, jossa argumentin osapuolet ovat eri mieltä, niin käsiteltävästä asiasta kuin sen ratkaisemisesta, ja pyrkivät oman kielellisen esityksensä kautta haluamaansa lopputulokseen. Perelmanilainen retorinen analyysi argumentaation painotuksesta huolimatta tiedostaa ja huomioi argumentaation takana ja siihen vaikuttavat seikat.

Retorinen analyysi ja diskurssianalyysi kietoutuvat jossain määrin menetelminä toisiinsa molempien metodien tutkiessa kielen vaikutusta todellisuuteen. Kielen retoriikka vaikuttaa samaisen kielen diskursseihin yhtä lailla kuin vallitsevat diskurssit vaikuttavat retoriikkaan. Siksi retorista analyysiä tehtäessä on huomioitava myös kieleen vaikuttavat sosiaaliset käytännöt eli diskurssit, vaikka ne eivät varsinaisina tutkimuskohteina toimitakaan. Yhteisön ja instituution diskurssiiviset käytännöt ohjaavat puhujien kielellisiä valintoja sekä tapaa käyttää kieltä (Fairclough 1997, 87–88).

Perelmanilainen retoriikan tarkastelu argumentaation kautta tuo fokuksen siihen, millaisista osatekijöistä argumentoivan tekstin vakuuttavuus koostuu sisältäen sekä kielen muodon että sen sisällön (Summa 1996, 65). Kielenkäytön ulkoiset elementit, kuten tekstissä olevat kielikuvat, asioiden esittämisjärjestys sekä oman argumentaation korostuskeinot rakentavat argumentaatiota itsessään ja toimivat vakuuttamisen keinoina yhtä lailla kuin argumenttien varsinainen sisältö (Summa 1996, 65). Argumentaation ja argumenttien laadukkuus määräytyy sen perusteella, miten ja millaisia perusteluja argumenttien tueksi esitetään ja kuinka yleisö tähän suhtautuu (Summa 1996, 63–65).

Aloitin analyysin lukemalla kaikki aineistona toimivat lausunnot läpi kvantifioiden ne aineistot, jossa käsitellään naisia tai naisten palvelusta. Tämän jälkeen syvennyin jokaiseen

lausuntoon tarkemmin tutkimuskysymykseni valossa erottelemalla argumentaation tilanteet, jossa käsitellään sukupuolta, ja toisaalta etsien niitä tilanteita, jossa sukupuoli sivuutetaan, vaikka sillä olisi merkitystä. Analyysin aikana selvitin myös sidosryhmälausuntojen ja komitean loppuraportin yleisöt sekä tekstistä ilmenevät esioletukset. Analyysin pohjalta jaottelin tulokset alalukuihin. Ensimmäinen tulosluku käsittelee asevelvollisuusjärjestelmän tasa-arvoon vetoavia argumentteja, toinen tulosluku palveluksen tasa-arvoa ja kolmas aineiston retoriikan sukupuolikäsityksiä.

Puheen ja argumentaation vastaanotto, eli puheen yleisö, on Perelmanille retoriikan keskiössä yhdessä tekstin rakentumisen, eli argumentaation lähtökohtien ja tekniikoiden, kanssa (Summa 1996, 67–69). Argumentaation lähtökohdiksi Perelman käsittää erilaiset puhujan oletamat odotetusti yleisön hyväksymät esioletukset (ks. Perelman 1996, 28–40). Argumentaation lähtökohtia ja esioletuksia voidaan Alasuutarin (2011, 159) pitää vihjeinä siitä, millaiselle yleisölle teksti on suunnattu sekä kenelle kertojan ääni tekstissä kuuluu. Argumentaatiotilanteessa puhujilla saattaa olla erilainen käsitys tilanteen esioletuksissa, joka saattaa johtaa konfliktitilanteisiin. Argumentaation tekniikoihin linkittyä puolestaan argumenttien järjestys ja muoto, asioiden nostaminen esille tai niistä vaikeneminen sekä seikkojen retorinen yhteen liittäminen tai erottelu (Perelman 1996).

Puhujan on aina sovitettava esityksensä siihen yleisöön, jolle hän puhuu, saavuttaakseen vaikutusta (Perelman 1996, 28) ja siksi Perelman jakaa yleisön universaaliyleisöön ja erityisyleisöön. Perelmanille puheen universaaliyleisönä toimii kaikki ne, joille puhetta ei varsinaisesti ole suunnattu, mutta jotka ymmärtävät sen, kun taas erityisyleisö on ne kuulijat, jotka tiedetään jo ennalta ja jonka intresseihin sekä odotuksiin puheessa voidaan vedota (Summa 1996, 67). Universaaliin yleisöön vetoaminen edellyttää järkeen vetoavaa argumentointia, kun taas erityisyleisöön vetoaminen voi onnistua vetoamalla argumentaatiolla yleisön erityisiin intresseihin tai taipumuksiin (Summa 1996, 68).

Sidosryhmälausuntojen ensisijaisena erityisyleisönä on asevelvollisuuskomitea, joka on lähettänyt sidosryhmille lausuntopyynnön, sekä Puolustusministeriö, joka hallinnoi komitean toimintaa ja vie eteenpäin komitean ehdottamat muutokset. Puheen erityisyleisönä voidaan pitää myös lausuntoja antavan yhdistyksen omia edustajia, jäseniä sekä kannattajia, joiden sanomaa sekä kantaa yhdistys ilmaisee asevelvollisuuskomitealle. Komitean mietinnön

erityisyleisönä toimii Suomen hallitus, jonka työskentelyn tueksi komitea on perustettu, Valtioneuvosto sekä sen alaiset ministeriöt, asepalveluksesta vastaavat tahot, aihepiirin sidosryhmät sekä aiheesta kirjoittava media. Lausuntojen sekä komitean loppuraportin universaaliyleisönä toimii kaikki ne, jotka ymmärtävät tekstin sisällön, vaikka puhetta ei ole heille suoraan suunnattu.

Argumentaatiotilanteessa puhujan arvopohja voi myös vaikuttaa argumentaation etenemiseen sekä käytettyihin argumentteihin. Arvopohjaan vetoaminen on mahdollista niin kauan kuin tällaisiin arvoihin vetoaminen säilyttää puhujan erityisyleisöltä saaman luottamuksen (Perelman 1996, 39). Arvopohjaan vedotessaan puhuja esioletuksen kautta ilmaisee ja muotoilee mielestään keskustelussa hyväksytyt arvot ja määrittelee ne (Perelman 1996, 32–40). Oman argumentin vahvuutta voi myös lisätä asettamalla sen hierarkkisesti ylemmäs kuin muut keskustelussa esitetyt argumentit (Perelman 1996, 33). Argumenttien hierarkkinen järjestäminen linkittyy suoraan puhujan itsensä konstruoimaan käsitykseen keskustelun arvopohjasta (Perelman 1996, 32–40).

Asevelvollisuuskeskustelu on itsessään arvopohjaltaan latautunut ja keskustelun taustalla on useita rinnakkaisia ja osittain ristiriitaisia esioletuksia, jotka ohjaavat käytävää keskustelua. Yhtenä vaikuttavana tekijänä on puhujan suhtautuminen maanpuolustukseen ja asevelvollisuuteen itsessään sekä siihen, miten puhuja näkee Suomessa tällä hetkellä käytettävän järjestelmän ja sen, kuinka se kuvaa suomalaista yhteiskuntaa. Keskustelun yhtenä esioletuksena on siis se, miten puhuja uskoo lukijan suhtautuvan maanpuolustukseen ja millaisen argumentaation sävyn puhuja tämän esioletuksen valossa valitsee. Esimerkiksi Rauhanliiton lausunto kyseenalaistaa parlamentaarisen komitean suhtautumisen maanpuolustukseen ja selvitystyössä valitun näkökulman, kun taas maanpuolustusaatteelliset sidosryhmät, kuten Upseeriliitto, ottavat valitun näkökulman annettuna, sillä se ei ole ristiriidassa yhdistyksen oman arvopohjan kanssa. Asevelvollisuuskeskustelun esioletuksena on myös palveluksen vapaaehtoisesti suorittavien korkeampi motivaatio, josta niin komitea kuin sidosryhmät ovat yhtä mieltä.

Komitean pyytämät sidosryhmälausunnot ovat näille sidosryhmille poliittisen vaikuttamisen keino. Tämän vuoksi sidosryhmien argumentaatiossa pyritään vaikuttamaan sidosryhmän oman arvopohjan mukaisesti siihen, mihin suuntaan asevelvollisuutta tulisi kehittää. Komitea

ja lausuntokierroksen sidosryhmät edustavat keskenään erilaisia arvopohjia, mikä välittyy siitä, miten eri puhujat argumentoivat lausuntopyynnössä pyydetyistä aihealueista. Lausuntojen kohdalla tämä johti usein lausunnoissa siihen, että sidosryhmä poikkesi annetusta lausuntopyynnöstä ja käsitteli launnossaan lähinnä omalle sidosryhmälleen merkittäviä asioita. Esimerkiksi Diabetesliitto launnossaan ajoi jäsentensä etuja keskittymällä lausuntopyynnössä nykyisen asepalveluksen terveystarkastusohjeen rajoituksiin sivuuttaen laajemman pyynnön ottaa kantaa järjestelmän kehittämiseen muidenkin kuin diabetesta sairastavien miesten kannalta.

Toisinaan argumentit Perelmanin (1996, 102–114) mukaan henkilöityvät, jolloin yleisön argumenttien tulkinta tapahtuu sen käsityksen kautta, jota meillä on tästä henkilöstä. Argumentin henkilöityminen voi tarkoittaa yksittäistä henkilöä tai henkilöityä hahmoa, kuten Jumalaa (ks. Perelman 1996). Sidoryhmien välisessä argumentaatiossa myös sidoryhmä itsessään, asevelvollisuuskomitea, tai argumentaatiotilanteessa käsiteltävänä oleva joukko voi myös henkilöityä, jolloin tämän argumentaatiotilanteen muodostama ”henkilö” on yhtä lailla hänestä aiemmin muodostetun käsityksen alainen. Näin esimerkiksi sidoryhmän muodostama käsitys asevelvollisuuskomiteasta ohjaa sidoryhmän käyttämää argumentaatiota ja keskustelun esioletuksia.

Auktoriteettiin vetoavia argumentteja saatetaan käyttää muiden argumenttien tukena vahvistamaan puhujan kantaa (Perelman 1996, 108). Auktoriteettiin vetoavan argumenttiin turvautuva puhuja liittyy aina väitettään tukevaan auktoriteettiin tietyn lisäarvon, joka tehostaa tämän argumentaatiota (Perelman 1996, 108).

Lausunnot ja komitean loppuraportti erosivat keskenään myös siinä, miten eri puhujat suhtautuvat asevelvollisuusjärjestelmän ja -instituution tähänhetkisiin diskursseihin. Sidoryhmien arvopohjaerojen vuoksi osa lausunnoista hyväksyi nykyiset diskurssit, kun taas osa lausunnoista pyrki haastamaan nykyiset käsitykset. Lausunnoissa ilmeni myös hierarkiaan ja auktoriteettiin vetoavia argumentteja muun muassa silloin kuin omaa argumenttia perusteltiin Suomen puolustuskyvyn ja Puolustusvoimien resurssien kautta.

Aineistoa kvantifioidessa ilmeni, että naisten asepalvelus on mainittu seitsemässätoista kahdestakymmenestäyhdestä aineistosta. Naisia ei ole mainittu tai naisten palveluksen

nykytilaan taikka sen tuleviin kehityskulkuihin ei ole otettu kantaa neljässä lausunnossa, jossa on lausuntopyynnön puitteissa argumentoitu miesten palveluksesta suhteessa miesten palvelukseen esittämällä kehitysehdotuksia nykyiselle järjestelmälle. 14 lausuntoa ilmaisi, että nykyisessä asevelvollisuusjärjestelmässä on kehitettävää. Lausuntojen konsensus oli pitkälti se, että asevelvollisuusjärjestelmäämme on kehitettävä vastaamaan paremmin yhteiskunnan tarpeisiin, vaikka sotilaalliseen maanpuolustuksen kannalta nykyinen järjestelmä nähdään sopivana. Kutsunnat halutaan avata koko ikäluokalle 9 lausunnossa ja naisten määrän kasvu nähdään positiivisena tai tarpeellisena 8 lausunnossa. Neljä lausuntoa ilmaisi nykyisen järjestelmän olevan riittävä eikä nähnyt tarvetta lisätä naisten määrää, ja kahdeksan lausuntoa haluaisi lisätä palveluksen suorittamisen vapaaehtoisuutta tai valikoivuutta suhteessa koko ikäluokkaan. Kymmenessä lausunnossa nostettiin esille kokonaisturvaamisen parantaminen jonkinlaisilla valmiudellisilla toimilla tai koko ikäluokkaa (joko valikoivasti tai yleisesti) koskevan kansalaispalveluksen toimin. Vapaaehtoista maanpuolustusta painottivat Naisten valmiusliiton ja Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen lausunnot.

Komitean loppuraporttina julkaistu parlamentaarinen mietintö erosi retoriikaltaan sidosryhmien lausunnoista. Mietinnön sisältö oli määritelty tarkasti jo komitean asettamismuistiossa, ja mietinnön sävy oli neutraali. Mietinnön keskeinen sanoma on se, että asevelvollisuusjärjestelmässä on kehitettävää, mutta tämä kehitys on tehtävä Suomen puolustuskyky säilyttäen. Komitean mietintö tunnustaa tarvittavassa tasa-arvotyössä niin järjestelmään kuin palvelukseen itsessään kohdistuvat tasa-arvokysymykset.

4 ANALYYSI

4.1 Asevelvollisuusjärjestelmän tasa-arvo lausuntojen retoriikassa

Lausunnoissa nousi sukupuolten välinen epätasa-arvo asevelvollisuusjärjestelmässä voimakkaasti esille. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden lisääminen oli esitetty asevelvollisuuskomitea selvitystyön reunaehdoiksi, ja sidosryhmät olivat tästä kehittämistarpeesta samaa mieltä. Lausunnoista kymmenen pitää nykyistä järjestelmää sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta epätasa-arvoisena ja mainitsi tämän lausunnossaan suoraan:

Heikkoutena on kuitenkin se, että järjestelmä ei ole tasa-arvoinen eikä yhdenvertainen. Sille, että asevelvollisuus kohdistuu yksinomaan miehiin, on nykyaikana vaikea nähdä perusteita. (SOSTE ry)

On räikeä yhdenvertaisuusongelma, että asevelvollisuus koskee vain osaa ikäluokasta (Varusmiesliitto)

Järjestelmän tasa-arvon nähtiin keskimäärin olevan epätasa-arvoinen nimenomaan ikäluokan miehille ja nykyinen järjestelmä kokonaisuudessaan miehiä syrjivänä, sillä asepalvelus koskee vain juridisia miehiä. Epätasa-arvon mainitseminen syrjintänä toimii argumenttia vahvistavana retorisenä keinona ja ilmaisee puhujan kannan selkeästi esimerkiksi seuraavasti:

Sukupuoleen otetaan kantaa siinä, että järjestelmä on syrjivää miehille: Juridisia miehiä koskeva asevelvollisuusjärjestelmä on tosiasiassa sukupuoleen kohdistuvaa syrjintää. (Aseistakieltäytyjien liitto)

Lausunnoissa myös rinnastettiin naiset niihin miehiin, jotka eivät suorita ase- tai siviilipalvelusta esimerkiksi riittämättömän terveydentilan vuoksi. Näissä lausunnoissa ilmaistiin, että järjestelmän epäsuhta kohdistuu palveluksessa olevien miesten lisäksi myös naisia ja asepalveluksen ulkopuolelle tahtomattaan jääviä miehiä, sillä sen lisäksi että heidän osaamistaan ei valjasteta valtion käyttöön, heille ei opeteta aihepiirin asioita maanpuolustusvelvollisuudesta huolimatta, mikä eriarvoistaa kansalaisia. Ne, jotka eivät

suorita asepalvelusta tai siviilipalvelusta pystyvät hyödyntämään asevelvollisuutta suorittavien käyttämän ajan johonkin muuhun, esimerkiksi opiskeluun tai työntekoon (ks. Jokinen 2010). Ilman maanpuolustuskoulutusta jääminen voi kuitenkin johtaa myös huonompaan maanpuolustustietämykseen, mikä on ristiriidassa kaikkia koskevan yhtäläisen velvollisuuden kanssa. Riittämättömällä maanpuolustustietämyksellä varustetulla kansalaisella ei ole tarvittavaa osaamista toimia kriisitilanteessa. Tämä maanpuolustusvelvollisuuden ristiriita näkyy seuraavasti lausunnoissa:

Maanpuolustusvelvollisuuden suurin epäkohta on se, että vain alle puolet ikäluokasta saa maanpuolustuskoulutusta, vaikka kaikki kansalaiset ovat maanpuolustusvelvollisia. Vain toista sukupuolta velvoittava asevelvollisuus ei kohtelee kansalaisia yhdenvertaisesti. (Reserviupseeriliitto)

Se tosiasia, että yli puolet kansalaisista [miehet, jotka eivät suorita asevelvollisuuttaan sotilaallisessa tai siviilipalveluksessa sekä vapaaehtoisen sotilas- tai siviilipalveluksen suorittamatta jättävät naiset (oma lisäys)] eivät saa konkreettista kosketusta perustuslailliseen velvollisuuteensa, johtaa yhdistyksen näkökulmasta tilanteeseen, jossa potentiaalinen motivoituneimpien yksilöiden valikoituminen ja rekrytointipohja kapenee sukupuolesta riippumatta merkittävästi. (MPK)

Se, että naisilla on mahdollisuus valita suorittavatko he palveluksen ja että heillä on myös oikeus keskeyttää palvelus omalla ilmoituksella, nähdään naisten kannalta positiivisena etuoikeutena, mutta miehiä kohtaan syrjivänä. Lausuntojen retoriikka, siitä kenelle asevelvollisuusjärjestelmä on epätasa-arvoinen, ilmentää järjestelmän olevan sukupuolitettusti epätasa-arvoinen miehille.

Toisaalta lausunnot eivät välttämättä nähneet maanpuolustusta sellaisena aihepiirinä, joka itsessään olisi tasa-arvo- tai yhdenvertaisuusasia:

Huomioitavaa tässä näkökannassa [järjestelmän yhdenvertaistamisessa ja muuttamisessa tasa-arvoisemmaksi esimerkiksi kansalaispalvelusmallin avulla (oma lisäys)] on se, että maanpuolustus ei ole yhdenvertaisuus- tai tasa-arvoasia, vaan lakiin pohjautuva velvollisuus määritetyille kansanryhmälle eikä siis siten subjektiivinen oikeus yhdellekään kansalaiselle. (Päällystöliitto)

Tämä vierittää vastuun sidosryhmältä ja siitä, tuleeko sidosryhmän ottaa kantaa tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen, kuten komitean tehtävänanto sekä lausuntopyyntö vaati. Mikäli

sidosryhmä ei ota kantaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiin, se sivuuttaa kokonaan sukupuolen merkityksen ja jatkaa olemassa olevan sukupuolikäsityksen normalisointia, jossa eri sukupuolen edustajia kohdellaan sukupuolitetusti.

Komitean loppuraportti itsessään otti läpi koko mietinnön kantaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiin. Komitean mietintö tunnistaa järjestelmässä vaikuttavat epätasa-arvoistavat elementit, mutta näkee sukupuolenmukaisen epätasa-arvon oikeutettuna, mikäli se on perusteltua. Asevelvollisuusjärjestelmän ympärillä oleva tällä hetkellä voimassa oleva lainsäädäntö perustuu eri sukupuolen edustajien erilaiseen kohteluun (Valtioneuvosto 2021, 53). Tasa-arvovaltuutetun näkökulmasta sukupuolellinen epätasa-arvo nykyisessä lainsäädännössä on perusteltua, mutta on uudelleentarkastettava asevelvollisuuskomitean työskentelyn aikana, onko se enää nykyisessä yhteiskunnassa tarpeen:

Ihmisten erilainen kohtelu sukupuolen perusteella ei ole kategorisesti kielletty eikä sukupuolten tasa-arvo edellytä, että naisia ja miehiä kohdellaan kaikissa tilanteissa samalla tavalla. Toisaalta yhteiskuntien perinteiset, pelkkään sukupuoleen perustuvat erot ovat historiallisesti olleet hierarkkisia ja perustuneet kaksijakoiseen sukupuolikäsitykseen, jonka mukaan naiset ja miehet ovat pohjimmiltaan erilaisia. Nykyisin stereotyyppisiin sukupuolirooleihin perustuvia erontekoa halutaan määrätietoisesti vähentää ja esimerkiksi lainsäädännössä on pyritty mahdollisimman sukupuolineutraaliin kieleen.
(Tasa-arvovaltuutettu)

Lausuntojen retoriikka ilmaisi, että nykyinen asevelvollisuusjärjestelmä on sukupuolitettu. Nykyistä järjestelmää puolustavien lausuntojen retoriikka luo erottelua miesten ja naisten välille eikä näitä sukupuolia nähdä toistensa vertaisena tai yhtäläisinä, vaan nykyisen sukupuolitetun kohtelun koetaan olevan oikeutettua. Nykyistä järjestelmää kritisoivat argumentit puolestaan tunnustivat eri sukupuolten edustajien toisistaan eroavan kohtelun ja ilmaisi nykyisen tilanteen olevan sukupuolitetusti ihmisiä eriarvoiseen asemaan asettava.

Suhtautuminen järjestelmän sukupuolittuneisuuteen linkittyy siihen, koetaanko, että nykyisessä yhteiskunnassa on enää tarpeen erotella erilaisia tehtäviä, velvollisuuksia ja palveluksia sukupuolen mukaan (ks. Hart & Tallberg 2020). Sukupuolen sijaan yksilön kyvykkyys nähdään korvanneen entisen sukupuolen mukaan jakautuneen jakolinjan (Hart & Tallberg 2020, 147). Beauvoirilaisen teorian mukaan sukupuolittunut erottelu tapahtuu

kuitenkin usein sekä piilossa että näkyvillä olevissa rakenteissa (Beauvoir 2009, 427). Naisten kohdalla sukupuolten välinen epätasa-arvo näkyy sellaisessa argumentaatiossa, jossa naisia ei nähdä yhtä kyvykkäänä kuin miehiä, esimerkiksi sotilaaksi soveltuvana henkilönä. Mikäli nainen nähtäisiin argumentaatiossa miehen vertaisena, ei olisi tarvetta sukupuolitetusti erotella asevelvollisuutta ja asevelvollisuusjärjestelmää sukupuolen mukaan. Osa lausunnoista ilmaisi, että sukupuolella ei ole asevelvollisuudesta keskustellessa väliä:

Yhteiskunnassa on laajasti pyritty edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa, ja myös maanpuolustusjärjestelmään kohdistuu aikaisempaa voimakkaampi yhteiskunnallinen paine tarjota samat velvoitteet ja osallistumismahdollisuudet sukupuoleen katsomatta. (Suomen pelastusalan keskusjärjestö)

Kuitenkin valtaosa lausunnoista jatkoi naisten ja miesten erottelua sukupuolen mukaan. Tätä käsitellään tarkemmin luvussa 4.3.

4.2 Unohtuuko palveluksen tasa-arvo?

Asepalveluksen tasa-arvo ei juurikaan näkynyt komitean vastaanottamissa lausunnoissa. Lausuntojen annettu tehtävänanto ei kuitenkaan poissulkenut tätä mahdollisuutta, sillä lausuntopyynnössä pyydettiin tutkimaan naisten vapaaehtoisen asepalveluksen kehittämistarpeita, mikä sisältää myös palveluksen suorittamiseen liittyvät seikat. Lausuntojen retoriikka tyytyy argumentoimaan tasa-arvosta järjestelmätasolla ja sivuuttaa pitkälti palvelukseen liittyvät seikat. Palveluksen tasa-arvoa koskeva argumentaatio vertaili lähinnä asepalveluksen ja siviilipalveluksen välistä epätasa-arvoa eikä käsitellyt asepalveluksen sisäistä tasa-arvoa juuri olleenkaan. Asepalveluksen tasa-arvo mainittiin vain Rauhanliiton ja Reserviupseeriliiton lausunnossa sekä komitean loppuraportissa. Komitean loppuraporttina toimiva mietintö tunnusti tarpeen kehittää niin asepalvelusta kuin siviilipalvelusta entistä tasa-arvoisemmaksi itse järjestelmän lisäksi palvelukseen liittyvissä seikoissa. Asepalveluksen tapauksessa naisten yliedustetut kokemukset häirinnästä sekä kiusaamisesta tunnistettiin komitean loppuraportissa, mutta ei muissa kuin Rauhanliiton sidosryhmälausunnossa. Palveluksen tasa-arvon sivuuttamisen voi nähdä naisia toiseuttavana, sillä palveluksen epäkohtia ei pidetä huomionarvoisina asioina. Instituutioita, kuten asepalvelusta, tulisi kuitenkin arvioida sen mukaan, millaisia mahdollisuuksia se tarjoaa yksilöille (Beauvoir 2009, 58), joten naisten yliedustettujen kokemusten huomioimatta jättäminen on itsessään

ongelmallista ja asettaa eri sukupuolet eriarvoiseen asemaan, minkä voi nähdä olevan epätasa-arvoista.

Sukupuolen merkitys näkyy valtaosassa sidosryhmien lausunnoissa järjestelmätason tasa-arvoa käsittelevässä retoriikassa tarvittaessa argumentaatiota tukevana tehokeinona ja vahvistajana, mutta häipyä taustalle palveluksen tasa-arvosta argumentoidessa:

Suomalainen järjestelmä on tasa-arvoinen kaikille asepalveluksen suorittaville henkilöille, sillä jokaisen koulutus alkaa samanlaisella peruskoulutuskaudella, jonka perusteella tehdään seulonta erikoistumistehtäviin tai johtajakoulutukseen. (Reserviupseeriliitto)

Tällainen sidosryhmälausuntojen retoriikka ei ole linjassa Puolustusvoimien palveluksesta keräämien tulosten tai komitean mietinnön kanssa, jotka osoittavat, että niin varusmies- kuin virkamiestasolla naiset kokevat sukupuolen vaikuttavan palveluksen suorittamiseen (Tallberg & Rahikka 2021, 24–25; Valtioneuvosto 2021, 63–66, 74). Rauhanliiton lausunto mainitsi naisten palveluksessa kohtaamaan yliedustetun epäasiallisen kohtelun ilmaisemalla sen luovan epätasa-arvoa palvelusta suorittavien keskuudessa:

Moni nainen ja vähemmistöön kuuluva kokee edelleen varuskunnassa epäasiallista kohtelua jopa vakinaiseen palvelukseen edetessään. Vähintä, mitä yhdenvertaisuuden takaamiseksi voidaan tehdä, on puuttua syrjintään ja karsia huono kohtelu ja simputus täysimääräisesti. (Rauhanliitto)

Rauhanliiton lausunto argumentoi naisten palveluksessa kohtaaman epäasiallisen kohtelun linkittyvän juuri naisten joukosta erottautumiseen, mikä on samassa linjassa aiheesta tehdyn tutkimuksen kanssa (ks. Kouri 2022, Tölli 2018, Tallberg & Rahikka 2021).

4.3 Asevelvollisuuskeskustelun sukupuolikäsitys

Naisista puhuttiin sidosryhmälausunnoissa järjestelmän tasa-arvoa koskevan argumentaation lisäksi esimerkiksi asepalvelusta suorittavien määrää käsiteltäessä. Sidoryhmien lausunnoissa naisista ja naisten määrän lisäämisestä tarjottiin ratkaisua miesluokan asepalvelusta suorittavan aineksen pienenemiseen, jotta Suomi ylläpitää jatkossakin riittävää puolustuskykyä

asevelvollisuusjärjestelmän turvin. Tämä nähtiin jossain määrin välttämättömänä ja toisaalta myös toivottavana:

Vapaaehtoisen asepalveluksen suorittavia naisten määrän lisääminen olisi tärkeää myös miespuolisten ikäluokkien pienenemisen johdosta. Suomessa syntyy vuodessa enää noin 22 000 poikaa, mikä ei runsaan vuosikymmenen päästä riitä ylläpitämään nykyistä sodan ajan vahvuutta varsinkin, jos palveluksesta karsiutuvien määrät säilyvät nykytasolla tai lisääntyvät. (Reserviläisliitto)

Naisten vapaaehtoisuus nähtiin kuitenkin säilytettävänä seikkana niissäkin argumentaatiotilanteissa, jossa asepalvelusta suorittavien naisten määrä nähtiin positiivisena sekä välttämättömänä trendinä. Lausuntojen argumentaatio luottaa naisten kasvavaan innostukseen suorittaa asepalvelus eikä näe tarvetta lisätä naisten asepalveluksen pakollisuutta. Vapaaehtoista asepalvelusta suorittavia naisia on kuvattu velvollisuudesta palvelevia miehiä motivoituneemmiksi (Häyrynen 2017). Tällaisen esioletuksen kautta naisten määrän lisääminen nähdään entistä positiivisempänä puolustuskyvyn kokonaisuuden ja tulevan reservin laadun kannalta:

Vapaaehtoiset naiset, jotka valitaan suorittamaan asepalvelus ovat motivoituneita ja osaavia. Valitsemalla koko ikäluokasta pätevimmät vapaaehtoiset nuoret koulutettaisiin todellisuudessa paras mahdollinen reservi sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeisiin. (Sadankomitea)

Käytännössä tasa-arvouudistusten minimi olisi ulottaa kutsunnat naisiin. Tämä lisäisi vapaaehtoisten naisten osuutta varusmiesten keskuudessa. Puolustusvoimilla ja Rajavartiolaitoksella olisi näin käytössään laajempi joukko, josta voitaisiin valita sopivimmat kuhunkin koulutukseen ja sodan ajan tehtäviin. Tämä parantaisi reservin laatua. (Upseeriliitto)

Naisten esittäminen miehiä motivoituneempana on itsessään retorinen keino, sillä naisten korkeampi motivaatio ei selity sukupuolella itsellään, vaan naisten vapaaehtoisuudella, jolloin palvelukseen ei edes hakeudu kuin ne yksilöt, joilla on korkea motivaatio palveluksen suorittamiseen.

Osa lausunnoista oli kuitenkin sitä mieltä, että naisten määrää ei asepalveluksessa tarvitse lisätä ainakaan pakollisuuteen vedoten, sillä nykyinen Suomen valtion puolustuskyky ei sitä tarvitse. Näiden lausuntojen retoriikka vetoaa Suomen valtioon ja sen puolustuskykyyn auktoriteettina

eikä koe tarvetta muuttaa palvelusjärjestelmää sukupuolineutraalimmaksi ainakaan molempia sukupuolia velvoittavan pakollisuuden nojalla:

Ottamatta laajemmin kantaa sukupuolen väliseen tasa-arvoon asevelvollisuuskysymyksissä voidaan todeta, että puolustusvoimat on ainakin toistaiseksi pystynyt nykyisen järjestelmän pohjalta tuottamaan riittävän määrän koulutettua reserviä sodan ajan tarpeisiin. Pakollisuuden asevelvollisuuden laajentamiseen käsittämään molemmat sukupuolet ei siten ole operatiivista tarvetta eikä kyselyiden mukaan kansan tukea (Turvallisuuskomitean sihteeristö)

Vapaaehtoisuuden tai pakollisuuden lisääminen on oma keskustelunsa erikseen, mutta sidosryhmän suhtautuminen siihen, keiden kuuluisi olla asevelvollisia, ilmentää sidosryhmän sukupuolikäsitystä. Sidoryhmät, jotka eivät koe tarvetta molempien sukupuolia koskevaan velvollisuuteen ylläpitävät olemassa olevaa käsitystä sukupuolten eriarvoisuudesta.

Määrää tai palvelusjärjestelmän tasa-arvoa käsittelevän argumentaation ulkopuolella naisia ei juurikaan mainittu puhuttaessa asepalvelusta suorittavasta joukosta, vaan joukosta puhutaan maskuliinisia piirteitä korostavin termein:

Puolustusvoimat saa yleisen asevelvollisuuden kautta palvelukseensa vuosittain miespuolisen ikäluokan parhaimmiston. (Reserviläisliitto)

Maanpuolustusaattellinen veljesjärjestö (Kadettikunta)

Argumentaatio, jossa käytetään maskuliinisia ilmaisuja, on sukupuolimyökkää, sillä kyseiset maskuliiniset joukon ilmaukset sisältävät tosiasiaa myös naisia eivätkä edusta sukupuolen mukaan homogeenistä joukkoa. Tällainen argumentaatio ylläpitää olemassa olevaa miehistä diskurssia (Jokinen 2000) ja ylläpitää miehuuden näennäistä neutraaliutta (Beauvoir 2009).

Sukupuolimyökkäisy ja naiseuden toiseus näkyy myös sellaisessa argumentaatiossa, jossa naiset kategorisoidaan sukupuolitettusti miehistä erottamalla naiset niistä toimijoista, jotka luetaan asepalvelusta suorittaviksi. Seuraava katkelma Kadettikunnan lausunnosta korostaa naisia, mutta erillisenä joukkona kansalaisista tai palvelusta suorittavista henkilöistä:

Kadettikunta on jakanut maanpuolustustietoutta kansalaisten, koululaisten, opettajien ja naisten keskuudessa 1970-luvun alusta alkaen. (Kadettikunta)

Naisten erottautuminen muusta joukosta tulee ilmi aiemmasta tutkimuksesta (Kouri 2022; Tölli 2018). Sitä ei kuitenkaan tulisi vahvistaa sellaisissa argumentaatiotilanteissa, jossa sukupuolen korostamisella ei ole todellista merkitystä. Naisten argumentatiivinen erotteleminen ilmentää naiseuden toiseutta, sillä käyttäessään tällaista erottelua Kadettikunta ei pidä naisia kansalaisina, vaan omana sukupuolitettuna erillisryhmänä.

Joukon sisäinen sukupuolineutraalius voi olla tavoiteltu tila, jolloin keskeisenä ideana on suhtautua joukkoon ilman sukupuolen tuomaa erottelua. Naiset edustavat sotilasyhteisössä yhä määrällistä vähemmistöä (ks. Puolustusvoimat 6–7, 16), eikä tämän vuoksi sotilaallinen diskurssi ole muuttunut maskuliinisemmasta neutraalimmaksi, sillä kyseinen instituutio on yhä sukupuolitettusti segregoitunut (ks. Julkunen 2010). Yhtenäinen pukeutuminen ja käytänteet yhtenäistävät joukkoa, mutta Beauvoirin teorian (ks. Beauvoir 2009, 43) mukaisesti nainen näyttäytyy silti sotilasyhteisössäkin lähtökohtaisesti sukupuolensa edustajana eikä yksilönä. Tämä sukupuolitettu kohtaaminen vaikuttaa siihen, että nainen ei tosiasiallisesti ole argumentaatiossa luonnollinen osa muuta joukkoa, vaan tyypillisesti eroteltu omaksi erityisryhmäksi.

Todellinen sukupuolineutraalius vaatisi tällöin joko uusia maskuliinisen diskurssin ulkopuolisia termejä, jolla joukkoa voi kuvailla tai perimältään maskuliinisena tunnettujen termien käyttöä niin, ettei niitä käytettäessä eroteltaisi naisia osaksi omaa joukkoaan. Muuten tällainen argumentaatio on joko sukupuolimykkää tai naiseuden toiseutta vahvistavaa ja vain näennäisen sukupuolineutraalia. Niin kauan kuin sukupuoli erottelee ominaisuutena jo itsessään joukkoa, sitä ei voi kuvata sukupuolineutraaliksi. Sukupuolesta, sukupuoli-identiteetistä tai sen vaikutuksesta itsessään ei ole tarve luopua, vaan siihen liitetyistä stereotyyppioista, jotka erottelevat ja vahvistavat tätä erottelua (Jukarainen & Terävä 2010, 273–274; Beauvoir 2011, 673).

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA DISKUSSIO

Kandidaatin tutkielmani otti selvää parlamentaarisen asevelvollisuuskeskustelun tasa-arvo- ja sukupuolikäsityksistä. Sukupuolten epätasa-arvo nousi aineistosta laajasti esille. Sukupuolten väliseen epätasa-arvon näkökulmasta asevelvollisuutta tarkasteltiin niin miessukupuolta syrjivänä rakenteena että naisten maanpuolustustietoisuutta rajoittavana tekijänä, joka aiheuttaa epäsuhtaa sille, että naisilla on yhtäläillä kuin miehillä maanpuolustusvelvollisuus. Naisten nykyinen tilanne suorittaa asepalvelus vapaaehtoisesti nähtiin etuoikeutena. Tasa-arvon käsitteleminen jäi aineistossa pitkälti järjestelmän tasa-arvon tasolle pohtimaan sitä, kenen tulisi suorittaa palvelus, eikä tasa-arvoretoriikka tunnustanut naisten palveluksessa kohtaamaa epätasa-arvoa suhteessa miehiin palveluksen tasa-arvon retoriikan jäädessä aineistossa taka-alalle. Naisten palveluksessa yliedustetusti kohtaama kiusaaminen ja häirintä on osoitus siitä, että palveluksen tasa-arvo on sukupuolitesti jakautunut ja siksi onkin mielenkiintoista, miksi tämä tasa-arvo ja sen retoriikka ei ollut lausuntojen puhujille yhtä merkittävä kuin järjestelmän tasa-arvo.

Lausuntojen argumentaatio oli jossain määrin sukupuolimykkää ja näennäisen sukupuolineutraalia. Sukupuolta käytettiin esimerkiksi omaa argumentaatiota vahvistavana tehokeinona. Keskustelun retoriikka ilmensi kuitenkin pitkälti nykyistä maskuliinista diskurssia, jossa naiset erotellaan omaksi joukokseen tai koko joukosta argumentoidaan maskuliinisen käsitteen avulla. Näin kokonaisuudessaan asevelvollisuuskeskustelun sukupuoli- ja tasa-arvokäsitykset olivat vallitsevan maskuliinisen diskurssin mukaisia. Tämä tasa-arvoretoriikan yksipuoleisuus on seikka, johon jatkotutkimuksissa olisi hyvä paneutua.

Kun asevelvollisuus on sukupuolitettu niin lainsäädännössä (Asevelvollisuuslaki 28.12.2007/1438), ihmisten kohtaamisessa (Kouri 2022) kuin asevelvollisuudesta käytettävässä argumentaatiossa, ei ole mahdollista väittää, että asevelvollisuus tai sen sisältämät ilmiöt olisivat sukupuolineutraaleja. Näin sukupuolineutraaliksi tarkoitettu retoriikka on herkästi sukupuolimykkää tai ilmentää toiseutta. Sukupuolta ei ole kuitenkaan haluttu asevelvollisuuden tiimoilta nostaa kynnyskysymykseksi nykyisen asevelvollisuuden diskurssin itsessään pyrkiessä neutraloimaan sukupuolen vaikutuksen normalisoimalla miehuutta. Tämä ei neutralisointi ei kuitenkaan poista sukupuolen vaikutusta. Kieli representoi

ympäröivää maailmaa ja siksi onkin olennaista kiinnittää huomiota siihen, miten ja millaisella retoriikalla asevelvollisuudesta keskustelemme.

Nykyinen asevelvollisuusjärjestelmä vastaa sotilaallisen maanpuolustuksen tarpeisiin (Puolustusministeriö 2020a) ja se on kehitetty turvaamaan Suomi mahdollisessa kriisitilanteessa. Mikael Salon (2013) mukaan: ”ratkaisu yleisestä asevelvollisuudesta on tehty *strategisista perusteista käsin*”, jolloin yleisen asevelvollisuuden ensisijainen tehtävä nähdään sotilaallisena, mutta sen taustalla vaikuttaa laajempi yhteiskunnallinen merkitys ja yhteiskunnan arvot. (Salo 2013, 78–80.) Järjestelmän rakenteen taustalla vaikuttavat seikat, historiallinen jatkumo ja toiminnan tavoite, ovat nähtävissä siinä, millainen nykyinen asevelvollisuusjärjestelmämme on. Kuten Salo (2013) toteaa, järjestelmän tulee olla vuorovaikutuksessa sitä ympäröivän yhteiskunnan kanssa ja vastata tämän yhteiskunnan tarpeita säilyttääkseen kansalaisten luottamuksen. Seuraavana asevelvollisuuden haasteena onkin kehittää järjestelmää niin, että se vastaa yhä puolustuskyvyn tarpeisiin, mutta vastaa yhtä lailla kansalaisten näkemyksiä.

Vaikka sukupuolineutraalius olisikin tulevaisuudessa tavoiteltava, sukupuolella on yhä väliä eikä sen vaikutusta tule vähätellä. Sukupuoli sotilasyhteisön kontekstissa vaikuttaa muun muassa joukon ryhmäkiinteyden muodostumiseen ja ylläpitämiseen (ks. Tallberg & Rahikka 2021, 2; Rosen ym. 1999). Tutkimusta, jossa sukupuoli olisi nostettu Puolustusvoimien viitekehityksessä merkittäväksi tekijäksi on verrattain vähän. Tällä hetkellä tutkimusta aiheesta tekevät lähinnä ne naiset, joilla on omakohtaisesta kokemuksesta tarttumapintaa aiheeseen (ks. Kouri 2022; Kouri 2017, Häyrynen 2017). Toivoisin, että tulevaisuudessa aihetta tutkisi entistä laajempi joukko sekä kirjo tutkijoita, sillä naisten merkitys ja tarve Puolustusvoimissa on kasvussa eikä naiseuden merkitystä kyseiselle instituutiolle voi enää sivuuttaa.

Tutkielman tulosten valossa olisi mielenkiintoista tutkia sitä, miten tasa-arvon retoriikka ja sukupuolikäsitykset näyttäytyvät palveluksen tasa-arvon tasolla toimijoiden itsensä mielestä. Toimijalähtöistä sotilassosiologiaa on nyt tehty lähinnä koskien suomalaisia upseereita (ks. Kouri 2022), mutta tutkimuksia olisi mielenkiintoista laajentaa koskemaan myös asepalvelusta suorittavia. Toinen suunta, johon jatkotutkimusta voisi viedä on tutkia erilaisia ominaisuuksia ja sitä, miten yksilön erottautuminen ryhmästä vaikuttaa palveluskokemukseen, ja siihen, miten palveluksen tasa-arvoisuus käsitetään. Sukupuolen lisäksi tätä erottautumista voisi tutkia

esimerkiksi seksuaalisen suuntaumisen näkökulmasta (ks. Saalimo 2017). Naisten palveluksessa kokemat negatiiviset kokemukset (ks. Valtioneuvosto 2021, 62–63; Puolustusvoimat 2022, 25; Tölli 2018) ja naisten erottautuminen muusta ryhmästä (ks. Tallberg & Rahikka 2021) kuitenkin indikoivat, että naisten kokemuksia käsittelevälle tutkimukselle olisi tarvetta.

Puolustusvoimien toiminta ja asevelvollisuuskeskustelu nojaa binääriseen sukupuolijärjestelmää ja käsittelee sukupuolta kaksijakoisen näkemyksen mukaan vertaillen miehiä ja naisia keskenään. Vaikka käsitys sukupuolesta on nyky-yhteiskunnassa binääristä järjestelmää laajempi, tämä tutkielma keskittyi tutkimaan kahden laissa tunnustetun sukupuolen välisiä eroavaisuuksia.

Olen itse suorittanut naisten vapaaehtoisen asepalveluksen ja jäänyt palveluksen jälkeen töihin sopimussotilaana. Tutkielmani objektiivisuuden kannalta minun on täytynyt tunnistaa oman positioni vaikutus siihen, miten näen maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisen, asevelvollisuuden sekä naiseuden Puolustusvoimissa. Tiedostan, että omat naisena kohtaamani henkilökohtaiset kokemukset ovat ohjanneet minut tutkimaan aihetta, mutta tutkielmassa lähestyin aihettani oman kokemuspohjani ulkopuolelta. Tutkielmani ei ole ottanut kantaa siihen, millaiseksi asevelvollisuusarmeijaa tulisi konkreettisesti kehittää tai ketä kaikkia sen tulisi sisältää. Tähän tarkoitukseen on useita työryhmiä ja asiantuntijoita, jotka pohtivat näitä kysymyksiä. Keskeistä on sen nostaa keskusteluun se, millaisia tasa-arvo- ja sukupuolikäsityksiä asevelvollisuuden ja maanpuolustusvelvollisuuden ympärillä on ja miten ne vaikuttavat.

Naisten asema ja tila Puolustusvoimissa normalisoituvat sitä mukaan, mitä enemmän naisia suorittaa asepalveluksen ja jää töihin sotilasvirkaan. Siksi naisten kasvanut määrä hakeutua ja suorittaa asepalvelus on mielestäni varsin hyvä trendi, jolle itse toivoisin jatkoa. Normalisoimalla naisten olemassaolo niin asepalveluksessa kuin sotilasvirassa parantaa jokaisen palvelusta suorittavan naisen asemaa ja sosiaalista tilaa armeijainstituution sisällä. Kun saavutamme sellaisen sukupuolijakauman sotilasyhteisössä, joka ei ole enää sukupuolen mukaan segregoitunut (ks. Julkunen 2010), meillä on mahdollista alkaa toteuttamaan sitä sukupuolineutraalin sotilasyhteisön ideaalia, mitä nykyäänkin toisinaan Puolustusvoimien toiminassa sukupuolimykästi tavoitellaan.

AINEISTOT

Linkin aineistoihin löydät täältä kohdasta asiakirjat:

<https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=PLM004:00/2020>. Aineisto on listattu samassa järjestyksessä kuin hankkeen asiakirjat on dokumentoitu.

Aineisto 1: Suomen Rauhanliitto (2020, 7.5.): Lausunto maanpuolustusvelvollisuuden, asevelvollisuuden (ml. siviilipalvelus) ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen nykytilan vahvuuksista ja heikkouksista sekä kehittämistarpeista.

Aineisto 2: Amnesty International Suomen osasto (2020, 16.4.): Parlamentaarinen komitea yleisen asevelvollisuuden kehittämisestä.

Aineisto 3: Turvallisuuskomitean sihteeristö (2020, 23.4.): Turvallisuuskomitean sihteeristön lausunto maanpuolustusvelvollisuuden, asevelvollisuuden ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen nykytilan vahvuuksista ja heikkouksista sekä kehittämistarpeista.

Aineisto 4: Kadettikunta ry (2020, 27.4.): Maanpuolustusvelvollisuuden, asevelvollisuuden (ml. siviilipalvelus) ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen nykytilan vahvuuksista ja heikkouksista sekä kehittämistarpeista perusteluineen.

Aineisto 5: Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (2020, 27.4.): Lausunto maanpuolustusvelvollisuuden, asevelvollisuuden ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen nykytilan vahvuuksista ja heikkouksista sekä kehittämistarpeista.

Aineisto 6: Naisten valmiusliitto (2020, 23.4.): Naisten valmiusliitto ry:n (NVL) lausunto parlamentaariselle työryhmälle.

Aineisto 7: Diabetesliitto (2020, 28.4.): Suomen Diabetesliitto ry:n lausunto asevelvollisuuskomitealle.

Aineisto 8: Tasa-arvovaltuutettu (2020, 29.4.): Maanpuolustusvelvollisuus, asevelvollisuus (ml. siviilipalvelus) ja naisten vapaaehtoinen asepalvelus.

Aineisto 9: Maanpuolustuskoulutusyhdistys (2020, 29.4.):

Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen lausunto maanpuolustusvelvollisuuden ja asevelvollisuuden nykytilan vahvuuksista ja heikkouksista sekä kehittämistarpeista.

Aineisto 10: Päälystöliitto ry. (2020, 30.4.): Päälystöliitto ry:n lausunto maanpuolustusvelvollisuuden, asevelvollisuuden ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen nykytilan vahvuuksista ja heikkouksista sekä kehittämistarpeista.

Aineisto 11: Suomen Reserviupseeriliitto (2020, 29.4.): Suomen Reserviupseeriliiton lausunto yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuutta selvittävän parlamentaarisen komitean lausuntopyyntöön.

Aineisto 12: Reserviläisliitto (2020, 29.4.): Lausunto yleisen asevelvollisuuden kehittämisestä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisestä.

Aineisto 13: Upseeriliitto ry. (2020, 29.4.): Maanpuolustusvelvollisuuden, asevelvollisuuden ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen nykytilan vahvuudet ja heikkoudet sekä kehittämistarpeet.

Aineisto 14: SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry (2020, 29.4.): Yleinen asevelvollisuus ja maanpuolustusvelvollisuus.

Aineisto 15: Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto (2020, 29.4.): Pelastuslaitosten yhteinen lausunto asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä koskevasta selvitystyöstä.

Aineisto 16: Kuntaliitto (2020, 29.4.): Kuntaliiton lausunto yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä koskevasta selvitystyöstä.

Aineisto 17: Aseistakieltäytyjäliitto (2020, 29.4.): Aseistakieltäytyjäliitto ry:n lausunto yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä selvittävälle parlamentaarille komitealle.

Aineisto 18: Suomen Sadankomitea ry (2020, 29.4.): Lausunto maanpuolustusvelvollisuuden, asevelvollisuuden ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen nykytilan vahvuuksista ja heikkouksista sekä kehittämistarpeista.

Aineisto 19: Allianssi ry (2020, 29.4.): Lausunto yleisen asevelvollisuuden kehittämisestä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisestä.

Aineisto 20: Varusmiesliitto: Varusmiesliiton näkemyksiä maanpuolustusvelvollisuuden, asevelvollisuuden ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen nykytilan vahvuuksista ja heikkouksista sekä kehittämistarpeista.

Aineisto 21: Elisabeth Rehn Bank of Ideas (2020, 29.4.): Vastaus lausuntopyyntöön.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (2011): *Laadullinen tutkimus 2.0* (4. uud. p.). Tampere: Vastapaino.

Asevelvollisuuslaki 28.12.2007/1438 (2023). Laki. Oikeusministeriön oikeudellisen aineiston julkinen ja ilmainen Finlex-palvelu. Saatavilla:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071438>, luettu 29.05.2023.

Beauvoir, Simone de; suom. Koskinen, Iina; Lukkari, Hanna & Ruonakoski, Erika (2020): *Toinen sukupuoli 1 & 2*. Lyhentämättömän suomenkielisen yhteisniteen ensimmäinen painos. Ensimmäinen osa julkaistu erillisenä 2009, toinen osa 2011. Alkuperäinen teos *Le deuxième sexe 1 & 2* julkaistu 1949. Helsinki: Tammi.

Butler, Judith (1990): *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.

Fairclough, Norman; suom. Blom, Virpi, & Hazard, Kaarina (1997): *Miten media puhuu*. Vastapaino.

Hart, Linda & Tallberg, Teemu (2020): Naiset ja maanpuolustus komiteamietinnöissä 1948–1993. Toisen maailmansodan perinnöstä naisten vapaaehtoiseen asepalvelukseen. Teoksessa Häkkinen, Teemu, Kaarkoski, Miina & Tilli, Jouni (toim.): *Maanpuolustustahto Suomessa*, 128–147. Gaudeamus.

Hearn, Jeff (2005): Miesten ja maskuliinisuuksien sukupuolistuminen tieteessä, tiedeyhteisössä ja tutkimuksessa. Teoksessa Husu & Rolin (toim.): *Tiede, tieto ja sukupuoli*, 170–199.

Huhta, Liisa, Kolehmainen, Sirpa, Lavikka, Riitta, Leinonen, Minna, Rissanen, Tapio, Uosukainen, Katja & Ylöstalo, Hanna (2006): *Tasa-arvosta lisäarvoa – Käsikirja työpaikkojen tasa-arvotyöhön*. Tasa-arvovaltuutetun tasa-arvojulkaisuja. Vastapaino.

Häyrynen, Heli (2017): *Sotilaita vai seikkailijoita? Varusmiespalveluksen johtajakoulutuksen merkityksiä naisille uran ja johtamisaamien kannalta*. Maanpuolustuskorkeakoulu.

Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 18.

Janatuinen, Esa (2010): Pääesikunta käskää: tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Teoksessa Jukarainen, Pirjo & Terävä, Sirkku (toim.) (2010): *Tasa-arvoinen turvallisuus? Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa*, 39–46.

Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Jauhola, Marjaana (2010): Hankala sukupuoli – kriittisiä näkökulmia sukupuolten tasa-arvon edistämiseen. Teoksessa Jukarainen, Pirjo & Terävä, Sirkku (toim.) (2010): *Tasa-arvoinen turvallisuus? Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa*, 257–270. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Jokinen, Arto (2000): *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press.

Jokinen, Arto (2010): Asevelvollisuus tasa-arvokysymyksenä. Teoksessa Jukarainen, Pirjo & Terävä, Sirkku (toim.) (2010): *Tasa-arvoinen turvallisuus? Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa*, 127–130. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Jukarainen, Pirjo (2010): Vapaus, velvollisuus ja tasa-arvo. Nuorten tulkintoja asevelvollisuusjärjestelmästä. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.) (2010): *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*, 197–202 Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Jukarainen, Pirjo & Terävä, Sirkku (2010): Yhteenveto. Teoksessa Jukarainen, Pirjo & Terävä, Sirkku (toim.) (2010): *Tasa-arvoinen turvallisuus? Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa*, 271–282. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Julkunen, Raija (2010): *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino.

Keränen, Marjo (1993): *Modern Political Science and Gender. A Debate Between the Deaf and the Mute*. University of Jyväskylä. ISBN 978-951-39-9012-1

Kosonen, Jarkko (2019): *Kansalaiset sotilaina ja maanpuolustajina – Asevelvollisten sitoutuminen maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 33.

Kosonen, Jarkko, Puustinen, Alisa & Tallberg, Teemu (2019): Maanpuolustustahdosta maanpuolustussuhteeseen – siviilivelvollisten ja reservistä eroavien kokemuksia asevelvollisuudesta ja hyvinvointivaltiosta. *Sosiologia* 56:3, 300–319.

Kouri, Suvi (2022): *Suomalainen upseeri murroksessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kouri, Suvi (2021): *Finnish Military Officer Identities and Micro-Political Resistance*. *Armed Forces & Society*, Vol. 0(0) 1–19. Sage journals.

Kouri, Suvi (2017): *Miten minusta tuli (nais)sotilas? Naispuolisten upseerien narratiiveja uravalinnasta ja oman paikan löytämisestä sotilasyhteisössä*. Sosiologian pro gradu-tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta 13.4.2022/285 (2022). Laki. Oikeusministeriön oikeudellisen aineiston julkinen ja ilmainen Finlex-palvelu. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950194>, luettu 20.02.2023.

Leinonen, Minna; Nikkanen, Risto & Otonkorpi-Lehtoranta, Katri (2020): *Puolustusvoimien tasa-arvotilanne: Tutkimusraportti*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Palonen, Kari & Summa, Hilikka: Johdanto (1996): Retorinen käänne? Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) (1996): *Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino.

Perelman, Chaïm (suom. Lehto, Leevi) (1996): *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.

Puolustusvoimat (2023): *Kutsuntojen ja naisten vapaaehtoisen asepalveluksen valintatilaisuuksien yhdistämistä pilotoidaan vuonna 2024*. Saatavilla: <https://intti.fi/>

[/1948673/kutsuntojen-ja-naisten-vapaaehtoisen-asepalveluksen-valintatilaisuuksien-yhdistamista-pilotoidaan-vuonna-2024](#), luettu 3.5.2023.

Puolustusvoimat (2022): *Puolustusvoimien henkilöstötilinpäätös 2021*. Tampere: PunaMusta Oy.

Puolustusministeriö (2022): *Ministeriön teemat: Asevelvollisuuden kehittäminen*. Saatavilla: https://www.defmin.fi/ministerion_teemat/asevelvollisuuden_kehittaminen#aa92c9f5 , luettu 20.2.2023.

Puolustusministeriö (2021): *Asevelvollisuuslain ja naisten vapaaehtoista asepalvelusta koskevan sääntelyn uudistaminen*. Työryhmän mietintö. Puolustusministeriön julkaisuja 2021:2.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162871/PLM_2021_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Puolustusministeriö; Penttilä, Teemu (2020a): *Parlamentaarisen komitean asettaminen selvittämään yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä*. Muistio. Hankkeen PLM004:00/2020 liite.

Puolustusministeriö (2020b): Lausuntopyyntö. Asevelvollisuuskomitea.

Rohima Mylläri, Anu & Terävä, Sirkku (2010): Monimuotoisuus varuskunnassa – kampanja vai toiminnan peruste. Teoksessa Jukarainen, Pirjo & Terävä, Sirkku (toim.) (2010): *Tasa-arvoinen turvallisuus? Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa*, 161–176. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Rosen, Leora, Bliese, Paul., Wright, Kathleen, & Gifford, Robert (1999): Gender Composition and Group Cohesion in U.S. Army Units: A Comparison across Five Studies. *Armed Forces & Society*, 25(3), 365–386. <https://doi-org.mp-envoy.csc.fi/10.1177/0095327X9902500302>

Saalimo, Jenni (2017): *Puolustusvoimien upseerien asenteet seksuaalivähemmistöjä kohtaan*. Pro gradu. Maanpuolustuskorkeakoulu.

Salo, Mikael (2013): Yleinen asevelvollisuus strategisena ratkaisuna. Teoksessa Ukkonen, Mari (2013): *Asevelvollisuus kansalaisyhteisönä – Kuka kasvattaa, kuka kouluttaa?*, 78–85. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat n:o 11. Helsinki. Seminaarin julkaisu.

Savola, Mikko (2023): *Puolustusministeri Mikko Savolan puhe 243*. Maanpuolustuskurssin avajaisissa. Saatavilla:

<https://www.mikkosavola.fi/Blogi/Artikkeli/ArticleId/1203?Return=102>, luettu 28.3.2023.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Oikeusministeriön oikeudellisen aineiston julkinen ja ilmainen Finlex-palvelu. Saatavilla:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#a731-1999>, luettu 6.3.2023.

Summa, Hilikka (1996): Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan – Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) (1996): *Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino.

Talola, Niina & Syrjä, Sannu (2010): Tasa-arvon ja työhyvinvoinnin kehittämishanke Puolustusvoimissa. Teoksessa Jukarainen, Pirjo & Terävä, Sirkku (toim.) (2010): *Tasa-arvoinen turvallisuus? Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa*, 47–62. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Tallberg, Teemu & Rahikka, Roosa (2021): *Mies- ja naisvarusmiesten yhteismajoituskokeilun seurantatutkimus (TUPA)*. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 7. Maanpuolustuskorkeakoulu.

Tölli, Kaisa-Maria (2018): *Häiriö! Nainen intissä*. Jyväskylä: Docendo.

Ulkoministeriö (2012): *YK: n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 (2000) ”Naiset, rauha ja turvallisuus” – Suomen kansallinen toimintaohjelma 2012–2016*. Ulkoministeriön julkaisuja 3/2012.

Valtioneuvosto (2021): *Yleisen asevelvollisuuden kehittäminen ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttäminen: Parlamentaarisen komitean mietintö*.

Valtioneuvoston julkaisuja 2021: 91.

Valtioneuvosto (2017): *Tasa-arvobarometri*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018.

Yle (2023): *Koko ikäluokka voi saada käskyn kutsuntoihin vuonna 2025*. Lehtiartikkeli. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20014190>, luettu 28.3.2023.